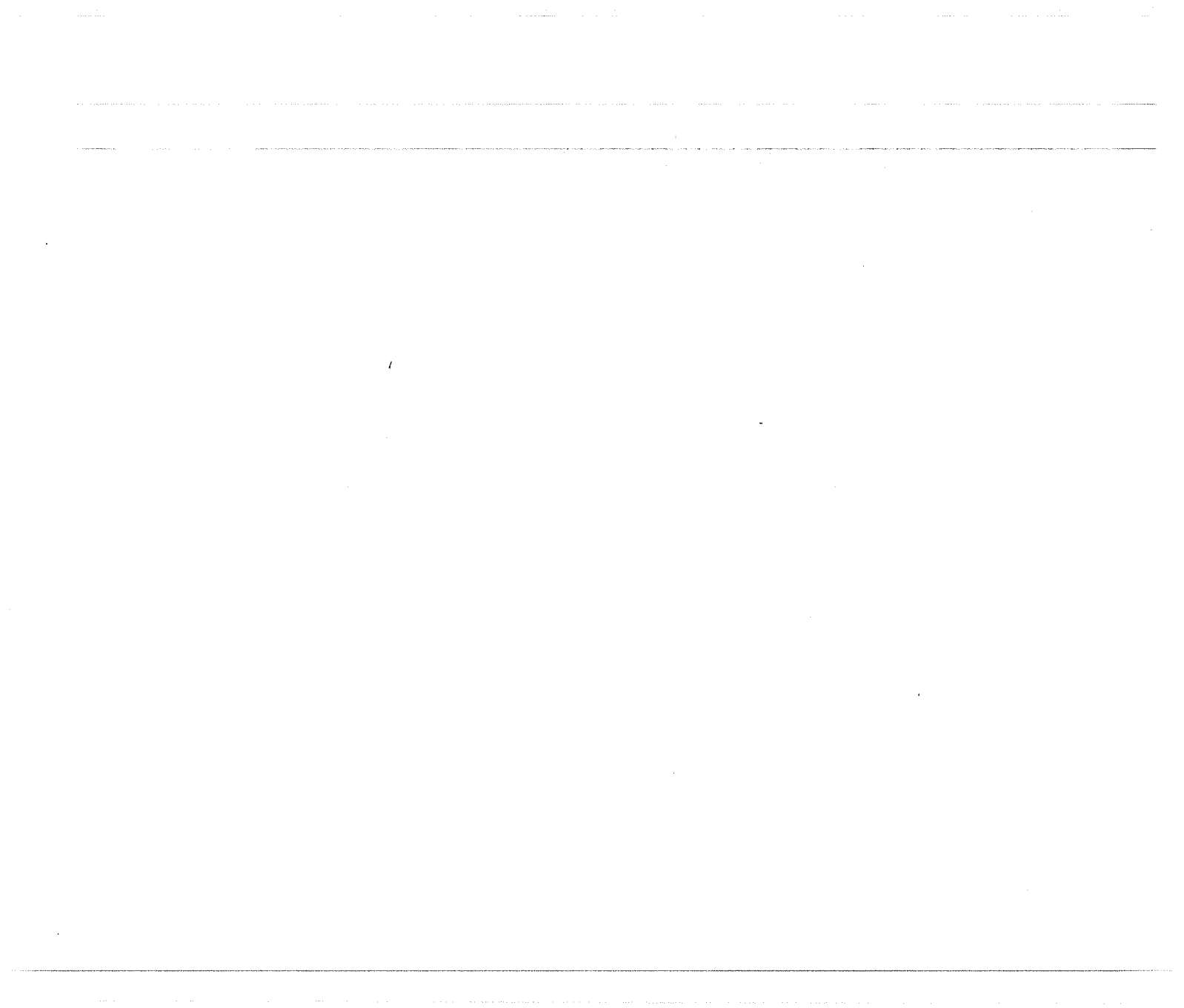

Taalmeesters

6

Taalmeesters

6

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Henk Huizenga

met tekeningen van
Egbert Koopmans

Bekadidact
.....

Toelichting en Antwoorden

Stenvertblok

© 1999
Uitgeverij Bekadidact, Baarn
ISBN 90 262 0289 x
eerste druk, tweede oplage 2004

Omslag en basisvormgeving
LS Ontwerpers BNO, Groningen

Illustraties
Egbert Koopmans

Vormgeving
Annemiek Moormann, Dronten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Stenvertbloks Taalmeesters 5 en 6

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Gevraagd: proefkonijnen voor hazenslaapjes

Wie gaat er vandaag naar de slager? Dat is de hamvraag.

Hoe moe mijn moeder moest zijn, heb ik pas later beseft.

Georgette als voornaam klinkt erg voornaam.

Dit zijn allemaal voorbeelden van zinnen met bijzondere woorden, wonderwoorden. Het zijn woorden waar een dierennaam in voorkomt of iets eetbaars, het gaat om trappen van vergelijking die anders gebruikt worden of woorden die je op twee manieren kunt uitspreken: Ze krijgen allemaal een bijzondere naam: dierenwoorden, etenswoorden, trapwoorden en klemtoonwoorden. Kinderen kunnen met de wonderwoorden allerlei bijzondere dingen doen: omkeren, splitsen, spiegelen, langer maken, korter maken, er een andere betekenis aan geven of zoeken naar kleuren, cijfers, plaatsen, tegenstellingen of muzieknoten. Ze kunnen spelen, goochelen en toveren met de taal. Kortom: *wonderwoorden voor taaltovenaars*. Zo worden kinderen de *taal meester*.

In *Taalmeesters 5 en 6* zijn kinderen op een creatieve manier met de taal bezig. Het gaat om taalspel: de speelse en verrassende kanten van taal. Het kan gewoon even tussendoor, een taalspelkwartiertje. Het gaat niet om goed of fout, maar om het plezier beleven aan taal, het ontdekken van bijzondere dingen. De inbreng van de kinderen wordt gehonoreerd. (Bijna) geen enkele fout, noch meervoud, maar altijd goed.

taalbeschouwing

Taalspel is een vorm van taalbeschouwing. Bij taalbeschouwing gaat het om nadenken over taal en taalgebruik. Alle kinderen bezitten een natuurlijk talent voor taalbeschouwing. Ze gebruiken het om de taal te leren. Met hun vermogen tot taalbeschouwing ontdekken ze bijzonderheden en regelmaat in de taal. Een kind van vier jaar weet dat je niet *wij loop* moet zeggen, maar *wij lopen*. Er is niemand die ze dat heeft geleerd, maar ze ontdekken zelf wat de regel voor het vervoegen van werkwoorden is.

Bij het onderwijs in taalbeschouwing moeten we aansluiten bij deze natuurlijke belangstelling van kinderen voor taal. We moeten onbewuste kennis en vaardigheid bewustmaken en kinderen de gelegenheid geven nieuwe dingen te ontdekken in taal.

Bij taalbeschouwing gaat het om het nadenken over:

- het taalsysteem
- het taalgebruik
- taalverschijnselen

Bij het taalsysteem valt te denken aan zaken als de klemtoon in woorden, de opbouw van woorden of eigenaardigheden in de spelling. Maar het gaat ook om de betekenis of de gevoelswaarde van woorden. Taalbeschouwing houdt zich ook bezig met het concrete taalgebruik: in welke situatie gebruik je welke woorden. Ook taalverschijnselen als vakta-len, groepstalen, dialecten of de manier waarop talen veranderen, kunnen aan de orde komen bij taalbeschouwing. Taalbeschouwing richt zich zowel op het herkennen van regelmaat als op het ontdekken van bijzonderheden en eigenaardigheden in de taal. In *Taalmeesters 5 en 6* gaat het in eerste instantie om het ontdekken van eigenaardighe-den in onze taal. Woorden worden bekeken op een andere manier dan gebruikelijk. Zo is *verversen* een gewoon woord, maar als je ontdekt dat er twee keer de lettercombinatie *ver* in voorkomt, krijgt het iets bijzonders. *Ellende* en *gehannes* komen dagelijks voor, maar als je ziet dat in beide woorden een eigennaam verborgen zit, heeft dat wat bijzon-ders. *Klapzoen* en *volledig* worden keurig uitgelegd in het woordenboek, maar er staat niet bij dat het samengestelde woorden zijn waarvan de afzonderlijke delen een tegen-stelling vormen. In *Taalmeesters 5 en 6* gaat het juist om het speelse en eigenaardige in de taal.

Taalmeesters 5 en 6 en de kerndoelen

Het plezier beleven aan taal is natuurlijk een prachtige doelstelling. Maar plezier is altijd een beetje verdacht. Het mag wel, maar het moet het liefst ook een beetje nuttig en zin-vol zijn, want het gaat immers om onderwijs. Toch is het plezier beleven aan taal één van de algemene doelstellingen van het taalonderwijs. In de kerndoelen worden de algemene doelstellingen voor het taalonderwijs als volgt geformuleerd:

Het onderwijs in de Nederlandse taal is erop gericht dat de leerlingen:

- *vaardigheden ontwikkelen waarmee ze deze taal doelmatig gebruiken in situaties die zich in het dagelijks leven voordoen;*
- *kennis verwerven omtrent betekenis, gebruik en vorm van taal;*
- *plezier hebben of houden in het gebruiken en beschouwen van taal.*

Taalmeesters 5 en 6 mikt vooral op die laatste doelstelling: plezier hebben in taal. Dat lijkt hoog gegrepen, want taal is maar al te vaak saai: invullesjes over woorden die kinderen al wel kennen, maar nog niet goed kunnen schrijven, teksten met vragen die ze zelf nooit zouden verzinnen en stelopdrachten over onderwerpen waar je je vriendjes normaal niet mee lastig zou vallen. In *Taalmeesters 5 en 6* proberen we kinderen plezier te laten beleven in taal. Dat gebeurt op de volgende manieren.

- In de eerste plaats door de onderwerpen. Het gaat steeds om op een speelse en verrassende manier met taal bezig zijn. In elk *Taalmeesters* blok worden bijzondere woorden aan de orde gesteld.
- Door de zelfwerkzaamheid. Elk nieuw woord begint met een instructie, waarbij de kinderen ervaren wat de bijzonderheid is. Daardoor kunnen de kinderen in eigen tempo zelfstandig werken en hoeven ze niet in zo weinig mogelijk tijd zoveel mogelijk leerstof te verwerken.
- Door het ontbreken van strikte normen. Bij de *Taalmeesters* bloks is het kind vrij, er bestaan geen officiële normen en regels en het kind hoeft zich niets aan te trekken van woordenboeken en grammatica's. Er zijn wel antwoorden, maar bedenkt een kind zelf iets leuks, dan is dat ook goed.

Toch gaat het in *Taalmeesters 5 en 6* niet alleen maar om speels bezig zijn met onze taal. Kinderen doen ook veel kennis op over allerlei aspecten van de taal. Ze leren bijvoorbeeld hoe woorden in elkaar zitten, ze zijn bezig met rijm en beeldspraak. Ze verwerven spelenderwijs inzicht in de betekenis en vorm van taal. En dat is de tweede algemene doelstelling van het taalonderwijs.

Veel begrippen die in de uitwerking van de kerndoelen worden genoemd, komen in *Taalmeesters* op een speelse manier aan de orde:

- beeldspraak	- alliteratie
- letterlijk en figuurlijk taalgebruik	- rijm
- synoniemen	- tegenstellingen
- leestekens	- samenstellingen
- tegenwoordige en verleden tijd	- afleidingen
- sterke en zwakke werkwoorden	- lettergrepen
- enkelvoud en meervoud	- voorvoegsels
- achtervoegsels	- klankwerking

Taalmeesters 5 en 6 laat kinderen dus op een ongewone manier naar taal kijken. Zo stimuleren we de vaardigheid in taalbeschouwing van de kinderen. Dat is een vaardigheid die ze ook kunnen gebruiken bij spreken, luisteren, lezen en stellen. Als kinderen bijvoorbeeld een tekst moeten schrijven, zijn ze voortdurend aan het reflecteren. Ze gaan na of hun woordkeuze correct is, of de formulering duidelijk is, enzovoort. Dat zijn allemaal vormen van taalbeschouwing. Het ontwikkelen van de vaardigheid in taalbeschouwing levert dus indirect ook een bijdrage aan de algemene taalvaardigheid. Dus ook de eerste algemene doelstelling van het taalonderwijs komt bij *Taalmeesters* in beeld.

didactische aanpak

Iedereen doet aan taalbeschouwing. Midden in een gesprek zegt iemand opeens: 'Praatpaal, wat een gek woord eigenlijk. Die paal kan helemaal niet praten!' Ook kinderen zijn voortdurend bezig met taalbeschouwing. Ze zeggen tegen hun vriendjes en vriendinnetjes: 'Praat niet zo stom' of 'Schelden is gemeen' en geven daarmee aan dat ze nadenken over taal en taalgebruik. Nu is niet iedereen even vaardig in taalbeschouwing. Sommigen kunnen gemakkelijker vanuit een andere invalshoek naar woorden kijken. Maar iedereen is in staat tot taalbeschouwing. Het taalonderwijs heeft de taak de natuurlijke vaardigheid van kinderen in het nadenken over taal te ontwikkelen. Dat kan het best door aan te sluiten bij de strategieën die kinderen hanteren als ze bezig zijn met taalbeschouwing. Het zijn voor een belangrijk deel dezelfde strategieën die kinderen ook gebruiken bij het leren van hun moedertaal. We onderscheiden zes verschillende taalbeschouwingsstrategieën.

1. analyseren

Hieronder verstaan we het uit elkaar halen van woorden, zinnen en teksten in losse elementen. In de Stenvertbloks *Taalmeesters 5 en 6* gaat het vooral om het analyseren van woorden in delen. Dat hoeven niet altijd betekenisvolle delen te zijn. In het woord *lakei* zit bijvoorbeeld de muzieknoot *la* en daarom noemen we het een doremiwoord.

2. relateren

Dit is het leggen van relaties tussen woorden of delen van woorden. Je moet bijvoorbeeld in het woord *autosport* een relatie leggen tussen de delen *auto* en *sport* om de betekenis te begrijpen.

3. vergelijken

Hierbij gaat het om het vaststellen van overeenkomsten en verschillen. Zo kun je in het woord *verversen* een overeenkomst in spelling constateren tussen de eerste twee lettergrepen, maar er is ook een verschil: in de uitspraak.

4. classificeren

Het gaat hier om het indelen in categorieën of klassen. In *Taalmeesters 5 en 6* is dat een activiteit die van kinderen niet zoveel gevraagd wordt, want alle woorden zijn al voor hen ingedeeld. Het classificeren is wel een vervolgactiviteit. Als de kinderen eenmaal bepaalde woorden kennen, kunnen ze zoeken naar nieuwe woorden van dezelfde categorie. Zo kunnen ze bijvoorbeeld zoeken naar nog meer woorden waar de naam van een dier in voorkomt.

5. generaliseren

Hieronder verstaan we het doen van een algemene uitspraak over taal die het karakter van een regel heeft. Bijvoorbeeld: als er *-tje* achter een woord staat, dan geeft dat aan dat het om iets kleins gaat. Zo'n regel hoeft niet altijd waar of volledig te zijn. Dat is in dit voorbeeld ook het geval, want *-tje* wordt ook heel vaak gebruikt om geringschatting uit te drukken. Generaliseren is een strategie die in *Taalmeesters 5 en 6* weinig voorkomt.

6. herstructureren

Het woord *volledig* is een vrij gangbaar Nederlands woord dat ongeveer de betekenis heeft van helemaal. Maar het kan gebeuren dat je ineens ziet dat het woord eigenlijk een soort tegenstelling bevat: *vol* - *ledig*. Je kijkt op een andere manier tegen het woord aan, je structureert de informatie op een andere manier. We noemen dat de strategie van het herstructureren.

De strategieën staan in volgorde van moeilijkheid. Er zit ook een hiërarchie in. Sommige strategieën sluiten andere strategieën in. Zo kun je pas classificeren als je overeenkomsten en verschillen hebt gesignaleerd tussen bepaalde woorden; classificeren sluit dus in feite de strategie van het vergelijken in. De hiërarchie gaat nog verder, want vergelijken doe je altijd op basis van kenmerken en die kun je te weten komen door te analyseren. In *Taalmeesters 5 en 6* moeten kinderen de taalbeschouwingsstrategieën veelvuldig toepassen bij het herkennen van bepaalde typen woorden. Beestenwoorden - woorden waar de naam van een beest in zit - kunnen de kinderen herkennen door de strategie van het analyseren toe te passen. Voor het herkennen van woorden met een tegenstelling - de onderstebovenwoorden - moeten de kinderen de strategie van het herstructureren gebruiken. Ook in de verschillende oefeningen en opdrachten moeten de taalbeschouwingsstrategieën worden toegepast.

Elk 'Woord' in *Taalmeesters 5 en 6* begint met een korte uitleg van een bepaald type woord. Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt een typering of omschrijving gegeven van een woordsoort. Dit neemt steeds de linkerkolom van de bladzijde in beslag. Vervolgens moeten de kinderen in een oefening met het nieuw ontdekte type woorden aan de slag.

Er komen verschillende soorten oefeningen voor:

- het herkennen van woorden in verhalen, gedichten of speurpuzzels
- het op een afwijkende manier noteren van woorden
- het samenstellen van woorden
- het invullen van woorden in een zin

Ook wordt er regelmatig aandacht gegeven aan de betekenis van woorden. Soms krijgen de leerlingen ook opdrachten waarbij ze zelf een korte tekst moeten schrijven.

zelfstandig werken

Taalmeesters 5 en 6 is zo opgezet dat kinderen er zelfstandig mee kunnen werken. De instructie staat in het werkblok. Uitleg door de leerkracht is niet nodig. Het eerste antwoord van een oefening staat meestal voorgedrukt, zodat de kinderen ook hieruit kunnen afleiden wat de bedoeling van de oefening is. Als kinderen desondanks een bepaalde

opdracht niet kunnen maken, kunnen ze het antwoordenboekje raadplegen. Het gaat bij *Taalmeesters 5 en 6* immers in de eerste plaats om het op een speelse manier bezig zijn met taal, niet om genormeerde toetsen.

Het is handig als er in de klas een goed schoolwoordenboek aanwezig is, zoals het *Van Dale Basiswoordenboek Nederlands*. De kinderen kunnen hierin de betekenis van onbekende woorden opzoeken en het bovendien gebruiken als bron voor het verzamelen van bepaalde woordtypen.

Achter in elk blok is een vorderingenoverzicht opgenomen. Hierop kunnen de leerlingen aangeven welke bladen ze gemaakt hebben. U kunt het ook gebruiken als een planningsformulier en aangeven welke bladen en in welke volgorde de leerling deze moet maken. Aan het einde van deze toelichting zijn nog aparte registratieformulieren opgenomen waarop u kunt bijhouden wat de vorderingen van de leerlingen zijn. Deze bladen kunnen voor eigen gebruik vrij gekopieerd worden.

leerstofordening

De leerstof is geordend naar moeilijkheidsgraad. Daarbij is uitgegaan van de eerdergenoemde taalbeschouwingsstrategieën. De wonderwoorden waarvoor een relatief eenvoudige strategie nodig is, zijn het eerst opgenomen. Ook is rekening gehouden met de moeilijkheid van de woorden wat betreft betekenis.

doelgroep

Taalmeesters 5 en 6 is bedoeld voor groep 7 en 8. De bloks zijn vooral geschikt voor kinderen die plezier beleven aan taal. Dat zijn echter niet alleen de taalgevoelige of begaafde leerlingen. Ook kinderen die gemiddeld presteren en zelfs taalzwakke kinderen vinden *Taalmeesters* vaak plezierig en uitdagend. Ze zijn er misschien wat langer mee bezig en snappen niet alle woordspelingen, maar door het speelse karakter van *Taalmeesters* kunnen ze toch veel positieve ervaringen opdoen met taal.

gebruiksmogelijkheden

Taalmeesters 5 en 6 is te gebruiken naast elke taalmethode. Het biedt veel onderwerpen die je in de meeste taalmethodes niet tegenkomt. In elk geval is de naamgeving van de verschillende soorten woorden uniek. De bloks zijn opgezet voor zelfstandig werken, waarbij alle kinderen in eigen tempo aan de slag gaan. De bloks kunnen dus heel goed ingezet worden in het kader van gedifferentieerd taalonderwijs. Ze zijn goed te gebruiken als extra stof voor de snellere leerlingen, maar ook voor differentiatie naar belangstelling. Daarnaast kan *Taalmeesters* ook klassikaal gebruikt worden. Daarbij kan het volgende lesmodel, dat afgeleid is van het directe instructiemodel, gehanteerd worden.

Instructiemodel Taalmeesters 5 en 6 bij klassikaal gebruik

instructie

U kunt hiervoor gebruikmaken van de instructie uit het leerlingenblok, eventueel aangevuld met enkele andere voorbeelden.

- Zet een aantal bijzondere woorden op het bord en vraag de kinderen of ze iets bijzonders zien.
- Stimuleer de taalbeschouwingsstrategieën door vragen en opmerkingen als:
 - haal de woorden eens uit elkaar
 - zie je iets dat in alle woorden hetzelfde is
 - let even niet op de betekenis van de woorden
 - let eens op het begin en het eind van de woorden
 - let op de volgorde van de letters
- Formuleer duidelijk wat er voor bijzonders met de woorden aan de hand is.
- Verklaar de naam van het 'Wonderwoord'.
- Vraag of de kinderen nog meer voorbeelden weten.
- Ga waar nodig kort in op de betekenis of het normale gebruik van het woord.

begeleide inoefening

- Laat de leerlingen de eerste oefening of het eerste gedeelte van de oefening maken.
- Ga na of het de leerlingen duidelijk is wat er van hen verwacht wordt.
- Doe eventueel hardop denkend onderdelen van de opdracht voor.
- Controleer of alle leerlingen de oefeningen kunnen maken.

-
-
- Bespreek problematische zaken.
 - Verklaar waar nodig de betekenis van woorden.

individuele verwerking

- Laat leerlingen elkaar helpen.
- Laat moeilijke gevallen overslaan, zorg voor succeservaringen.
- Geef vervolgo opdrachten voor snelle leerlingen.
- Stimuleer eigen taalcreativiteit.

terugkoppeling

- Laat de leerlingen de antwoorden met behulp van het antwoordenboek controleren.
- Laat lacunes, overgeslagen woorden, enzovoort aanvullen.
- Geef aandacht aan originele vondsten.

Elementen uit dit lesmodel kunnen ook van belang zijn als leerlingen zelfstandig werken en nog problemen ondervinden bij bepaalde oefeningen.

vervolgactiviteiten

Taalmeesters bevat voor een belangrijk gedeelte gesloten opdrachten. Deze zijn moeiteloos uit te breiden met allerlei open opdrachten. We geven een aantal suggesties:

- verzamel nieuwe wonderwoorden
- maak een verhaaltje of gedicht met een aantal wonderwoorden
- maak een wonderwoordenkwartet
- maak een wonderwoordenkruiswoordpuzzel of woordzoeker
- maak je eigen wonderwoordenboek, een boek met alleen maar wonderwoorden
- maak een klassenwonderwoordenboek
- zoek in de atlas op waar bijzondere plaatsnamen liggen (plaatswoorden, dierenplaatswoorden, lijfplaatswoorden)
- probeer nog meer bijzondere plaatsnamen te vinden (kleurenplaatswoorden, naamplaatswoorden, telplaatswoorden)
- maak een wonderwoordenkaart van Nederland met daarop de bijzondere plaatsnamen
- maak sommen met cijferwoorden (alleen voor getallen tot en met elf)

ten slotte

Een groot aantal bladen uit *Taalmeesters 5 en 6* is in de praktijk uitgetoetst. Veel leerlingen hebben er met plezier aan gewerkt. Hun opmerkingen en suggesties zijn verwerkt in de huidige blokken *Taalmeesters*. Voor opmerkingen en suggesties houden we ons altijd aanbevolen.

literatuur

Battus, *Opplerlandse taal- en letterkunde*, Querido, Amsterdam.

Beernink, R., *Nederlandse taal. Handreiking bij de kerndoelen*, SLO, Enschede.

Dekkers, P., *Driehonderd maal taal*, Zwijsen, Tilburg.

Van Dale Basiswoordenboek van de Nederlandse taal, EPN, Houten.

Huizenga, H., *Taalbeschouwing & Didactiek*, Wolters-Noordhoff, Groningen.

Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek, *Taaldidactiek aan de basis*, Wolters-Noordhoff, Groningen.

Veenman, S., e.a., *Effectieve instructie en doelmatig klasmanagement*, Swets & Zeitlinger, Amsterdam/Lisse.

Welling, J., *Rijwielhandel Fiets van Aad en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Wasserij Stoomtrein en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Taxibedrijf Antiloo en andere taalcuriosa*, M & P, Weert.

Welling, J., *Topotaal. Zin en onzin met Nederlandse plaatsnamen*, M & P, Weert.

Registratie Groep

.....

	Taak	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Naam kind												
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													
12													
13													
14													
15													
16													
17													
18													
19													
20													
21													
22													
23													
24													
25													
26													
27													
28													
29													
30													
31													
32													

[illegible]

Taalmeesters

6

Wonderwoorden voor taaltovenaars

Leerlingenblok

Henk Huizenga

met tekeningen van

Egbert Koopmans

Bekadidact
.....

Stenvertblok

Leerlingenblok

© 1999

Uitgeverij Bekadidact, Baarn

ISBN 90 262 0283 0

eerste druk, tweede oplage 2004

Omslag en basisvormgeving

LS Ontwerpers BNO, Groningen

Illustraties

Egbert Koopmans

Vormgeving

Annemiek Moormann, Dronten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

1	Kleinwoorden	6	14	Tekenwoorden	32
2	Enkelvoudwoorden	8	15	Verkantekeerwoorden	34
3	Geweldwoorden	10	16	Weerwoorden	36
4	Afbreekwoorden	12	17	Hoeveelheidswoorden	40
5	Ijzersterke werkwoorden	14	18	Ruilwoorden	42
6	Doremiwoorden	16	19	Beroepenwoorden	44
7	Trapwoorden	18	20	Blablawoorden	46
8	Krimpwoorden	20	21	Vijklinkerwoorden	48
9	Dameswoorden	22	22	Lettergreepwoorden	50
10	Letterwoorden	24	23	Splitswoorden	52
11	Meervoudwoorden	26	24	Luciferwoorden	56
12	Meestwoorden	28	25	Klemtoonwoorden	58
13	Onwoorden	30		Hoe ver ben je?	60

Woorden

*kattebelletje - hinkepinken - hardnekkig -
wissewasje - hutjemutje - schorriemorrie*

Dat zijn allemaal Nederlandse woorden.
Je hoort ze niet elke dag. Maar als je goed
oplet of eens in een woordenboek
snuffelt, kom je heel wat van die vreemde
woorden tegen.

Sommige woorden lijken heel gewoon,
maar als je er op een speciale manier
naar kijkt, dan zie je iets bijzonders. Dit
werkblok gaat over vreemde, gekke,
merkwaardige en ongewone woorden in
de Nederlandse taal:

*Mooie woorden en maffe woorden
stopwoorden en doorrijwoorden
werkwoorden en luie woorden
invoegwoorden en uitvoegwoorden
vraagwoorden en alles-al-weetwoorden*

Je kunt zelf woorden ontdekken of vreemde zinnen bedenken.

Je mag woorden invullen en doorstrepen, je mag voorin
beginnen of middenin, je mag de juf of de meester om hulp
vragen of alles zelf uitzoeken. Alles mag!

Als je iets niet weet, mag je gewoon in het antwoordenblokje
kijken.

Je kunt ook alle antwoorden overschrijven, dan ben je lekker snel
klaar en heb je alles goed.

Maar je krijgt dan geen 10, want dit werkblok gaat over woorden
en niet over cijfers.

En vergeet niet:

*Goochelen met woorden en toveren met taal
is echt niet moeilijk; je kunt het allemaal.
En het mooiste toverstokje dat ik ken
is doodgewoon je eigen pen.*

Als je in het Nederlands wilt aangeven dat iets aan de kleine kant is, zet je gewoon *-je* achter een woord: *reus* - *reusje*.

We noemen zo'n woord als *reusje* een verkleinwoord. Je kunt ook verkleinwoorden maken door *-kje*, *-tje*, *-pje* of *-etje* achter een woord te zetten. Kijk maar:

drilpuddinkje, *torentje*,

boomstammetje, *regenwormpje*.

Het lukt bij bijna alle woorden. Zelfs bij vergroting. Dat wordt *vergotinkje*.

Er zijn ook woorden die alleen maar als verkleinwoord voorkomen.

Er bestaat geen vergrootwoord van.

Of eet je wel eens een *poffertje* in plaats van een *poffertje*?

Woorden die alleen voorkomen als verkleinwoorden, noemen we

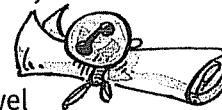

kleinwoorden

1 Vul een kleinwoord in. Kies uit de volgende woorden:

afzakkertje - *tussendoortje* - *kattebelletje* - *allegaartje* -
boterbriefje - *modesnuffes* - *madeliefje*

- 1 Een haastig geschreven briefje noem je ook wel een kattebelletje.
- 2 Om drie uur namen wij een appel als tussendoortje.
- 3 Is een afzakkertje een broek zonder bretels of een glas sterke drank?
- 4 Hun meubilair is echt een allegaartje.
- 5 Op de beurs kun je kennismaken met de nieuwste modesnuffes.
- 6 Toen de melkboer ging trouwen, haalde hij op het stadhuis een boterbriefje.
- 7 Een madeliefje is geen vrouwtjesworm, maar een bloem met een geel hartje en witte blaadjes.

Kleinwoorden: *beetje* - *doordenkertje* - *droogje* - *etentje* -
flensje - *hachje* - *nakomertje* - *natje* - *ommetje* - *ootje* -
opstootje - *pietsje* - *poffertje* - *roodborstje* -
saucijzenbroodje - *sprookje* - *winterkoninkje* - *zootje*

2 Welke woorden zijn eigenlijk kleinwoorden? Kleur die.

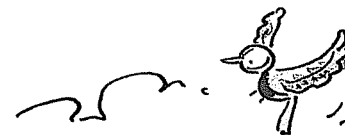
Onze klas is gisteren op avontuurtocht geweest. Op de fiets gingen we naar het bos. Luid gillend en joelend crosten wij over glibberige paden.

We reden dwars door konijnenkeutels, over **sneeuw klokken** en wisten soms op het **nipper** een struik te ontwijken.

Jeffrey haalde een **hoogstand** uit door met zijn fiets over een sloot te springen.

De meester deed verwoede pogingen ons de stippen van de **lieveheersbeesten** te laten tellen, maar wij hadden geen zin in rekenen. Ook de **winterkoning** liet ons koud en zelfs de **roodborst** interesseerde ons geen fluit. Er was één **meis**, echt zo'n **doet**, die ademloos naar de meester luisterde. Dat kon ze niet lang volhouden.

's Middags deden we stomme **spellen** in

het bos. We deden

verstopper, **blindeman** en

haasover en mochten ook

nog **pootbaden** in de beek.

Anita, een sprietige

nakomer met van die Pipi

Langkousvlechten kreeg

ruzie met Frits en wilde een

robber vechten. Dat was dus echt een **lacher**. Er ontstond een

opstoot, waarbij de hele **zoot** over de grond rolde. Anita kon

ternauwernood haar **hach** redden. 'Peace on earth!' riep de

meester. Dat was dus een **doordenker**. Maar iedereen stopte met vechten en alles liep met een sisser af.

's Avonds hadden we een **eten** in het pannenkoekenhuis. We aten

poffers, **flenzen** en wat andere **liflaffen**. We kregen ook allemaal

een **kadet** met gestampde **muis**. Als **toet** aten we pudding met

bitterkoeken. Met klotsende en rommelende magen stapten we

weer op de fiets en we waren nog voor donker thuis.

Zet de woorden in het meervoud. Zo n

opdracht kom je nogal eens tegen in je taalboek. Probeer de volgende woorden ook maar eens in het meervoud te zetten.

heelal twee

begin twee

spijt twee

Is het je gelukt? Dan heb je geen meervouden gemaakt, maar meer fouten. Twee heelallen, twee beginnen en twee spijten bestaan namelijk niet in het Nederlands. Er is maar *n* heelal, *n* begin is al moeilijk genoeg en aan *n* keer spijt hebben komen veel mensen niet eens toe.

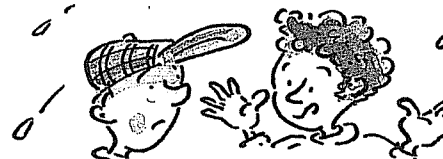
Woorden die geen meervoud hebben, noemen we ☆

enkelvoudwoorden

1 Kleur de enkelvoudwoorden in het verhaal.

De kleine criminelen

Kreupele Karel en Handige Harry hadden de hele dag nog niets gegeten en het was dan ook niet verwonderlijk dat ze veel **hongers** hadden. Ze sjokten landerig door de straten van de stad en scholden op de **regens**. De **weren** werden steeds slechter. Er vielen nu ook **sneeuwen** en er zaten **hagels** in de lucht.

De twee mannen kwamen aan de rand van de stad.

In de weilanden stonden de **veeën** mistroostig te schuilen voor de plensbuien.

"Ik heb **spijten** dat wij die **fruiten** niet hebben gepikt," mopperde Kreupele Karel.

"Je houdt mij voor de **lapjes!**" gromde Handige Harry.

"Nee, in alle **ernsten**. Ik heb grote **verdrieten!**" riep Karel uit.

Zijn maat schudde zijn harige kop: "Nee jongen, wij hebben geen **aanleggen** voor gauwdieven. Wij moeten stoppen met stelen en **hulpen** vragen. Straks worden wij nog **zegens** voor de **mensdommen**. Er zijn nog **hopen!**"

Plotseling werden hun **aandachten** getrokken door wat **huisraden** die achter een grote boerderij lagen opgestapeld.

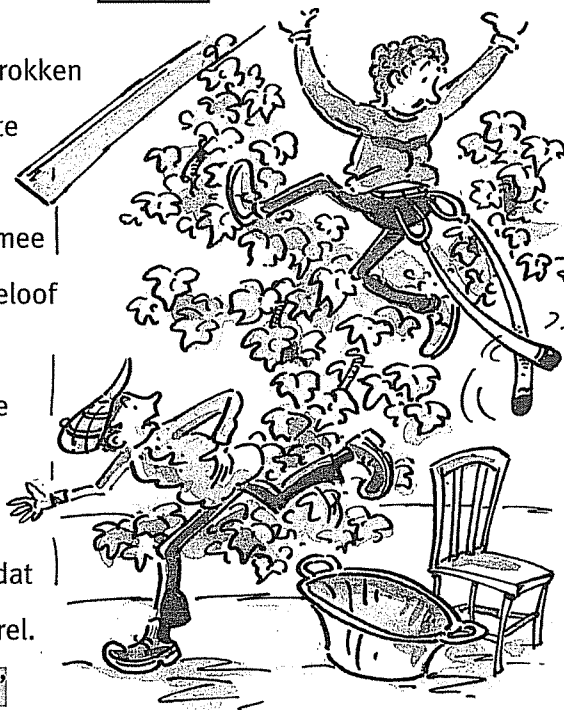
"Laten we daar pas morgen **beginnen** mee maken," zei Handige Harry. "Want ik geloof dat ik daar wat aardige **buiten** zie."

Zij slopen zachtjes in de richting van de boerderij die bedekt was met grote **klimoppen**.

"Ik klim hier nog even op en wip door dat raampje naar binnen," zei Kreupele Karel.

"Misschien liggen binnen wel **gouden**."

In een snel tempo klom Karel naar boven, maar toen hij halverwege was, schrok hij op door luide **geroepen**. Om de hoek van het huis verschenen twee potige boeren, gewapend met hooivorken. Ze grepen Handige Harry stevig vast en wierpen allebei hun vorken in de richting van Karels **achterwerken**. Tijdens deze actie wist Harry zich weer los te rukken en hij

koos haastig de **hazepaden**. Karel bleef hangen met in elke bil een hooivork.

"Er zat een poesje op het dak," piepte hij.

"Dat durfde niet naar beneden en ik dacht...."

"Wij hebben jullie op **heterdaden** betrapt!"

gilde de ene boer uitzinnig. Zoals degelijke boeren past, lieten zij er

geen **grassen** over groeien en ze klommen ook tegen de gevel omhoog. Daar was de klimop echter niet op berekend en luid krakend kwamen de gevelbegroeiing naar beneden. In de verwarring die toen ontstond, wist ook Kreupele Karel de benen te nemen.

Sindsdien heeft hij twee **aandenkens** in de vorm van twee kleine ronde gaatjes in zijn **zitvlezen**.

Er is veel zinloos geweld in het leven:

de spijker op de kop slaan, de draak steken,
een balletje trappen en noem maar op.

Ook in onze taal zijn woorden waar
zinloos geweld in voorkomt. Neem nu
eens het woord *wasknijper*. Knijpen is een
vorm van geweld. Dus *wasknijper* is een
geweldwoord

① Maak geweldwoorden, maar wees wel een beetje
voorzichtig.

<i>telefoon</i>	<i>dauw</i>	<i>kalender</i>	<i>stoten</i>	<i>nootjes</i>
<i>pot</i>	<i>boom</i>	<i>klapper</i>	<i>kom</i>	<i>trappen</i>
<i>wind</i>	<i>trap</i>	<i>zolder</i>	<i>slag</i>	<i>fuif</i>
<i>scheur</i>	<i>knal</i>	<i>beuken</i>	<i>stamp</i>	<i>sla</i>

telefoonklapper

stampot

windstoten

scheurkalender

dauwtrappen

slagboom

zoldertrap

knalfuif

beukennootjes

slakom

2 Vul een geweldwoord in. Soms moet je het splitsen.

Kies uit:

steekwagen - slagbal -

rikketik - stamppot -

tuinschoppen - stootkussen

- 1 Bij de vechtpartij kreeg onze Rik een rikke tik.
- 2 Het dansfeest liep door de vele ruzies uit op een slag bal.
- 3 Iedereen zoende tante Tinie op haar verjaardag; ze kreeg een hele stoot kussen.
- 4 Voetballen in huis doen we niet! Ga maar in de tuin schoppen.
- 5 Hè gelukkig, even wat minder verkeer. Nu kunnen we de over steek wagen.
- 6 Na een robbertje vechten, wil ik wel een lekkere stamppot.

In het Nederlands kun je lange woorden afbreken. Kijk maar: *op - bou - wen*,
lu - ci - fer - hout - je.

Meestal kun je een woord maar op *n* manier afbreken. Maar bij sommige woorden kan het op twee manieren. Die hebben dus een streepje voor.

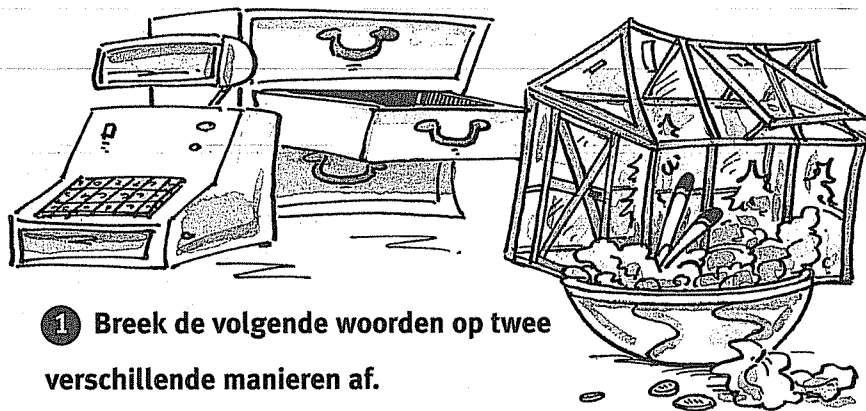
Dat is bijvoorbeeld het geval met het woord *kastomaatje*. Dat kun je afbreken als: *kas - tomaatje*, *kast - omaatje*.

In het eerste geval heb je het over een tomaatje uit een kas en in het tweede geval over een omaatje die in een kast zit opgesloten. Zo zie je maar dat achter *n* zo *n* streepje heel wat ellende kan schuilgaan.

Woorden die je op twee manieren kunt afbreken, noemen we

afbreekwoorden

KAST - OMAATJE

1 Breek de volgende woorden op twee verschillende manieren af.

versnellingspook

versnellings - pook

versnelling - spook

kassalade

kassa - lade

kas - salade

pijplasser

pijp - lasser

pij - plasser

levenslang

leven - slang

levens - lang

bedonderstel

bed - onderstel

bedonder - stel

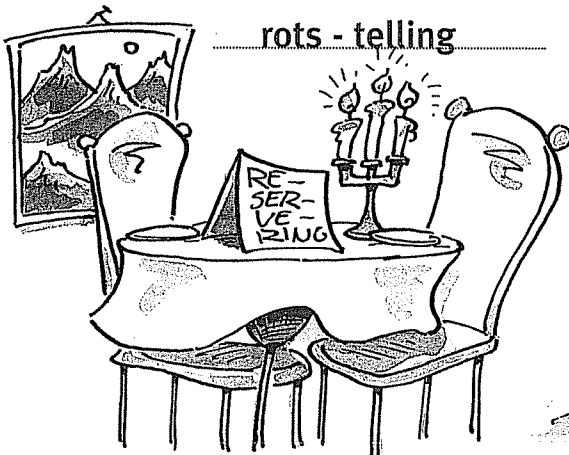
betovergrootvader

bet - overgrootvader

betover - grootvader

2 Breek de volgende woorden op twee manieren af en schrijf de twee betekenissen achter de woorden.

<i>reservering</i>	re - servering	afpraak dat er iets voor je vrijgehouden wordt
	reserve - ring	een ring die je in reserve hebt
<i>valkuil</i>	val - kuil	een afgedekte kuil waarin je dieren kunt vangen
	valk - uil	een uil die op een valk lijkt
<i>borduurwerk</i>	borduur - werk	een stuk stof dat je kunt borduren
	bord - uurwerk	een klok die op een bord vastzit
<i>pilslikker</i>	pil - slikker	iemand die pillen slikt
	pils - likker	iemand die aan een glas bier likt
<i>dijkkramp</i>	dij - kramp	kramp in je dij
	dijk - ramp	ramp waarbij dijken doorbreken
<i>rotstelling</i>	rot - stelling	een stelling die niet deugt
	rots - telling	telling van het aantal rotsen

Werkwoorden kun je altijd in de verleden tijd zetten. Bij de meeste werkwoorden doe je dat door *-de* of *-te* achter de ik-vorm te plakken: *duikel - duikelde, plak - plakte*. Bij sommige werkwoorden krijg je de verleden tijd door de klinker te veranderen: *schiet - schoot, vecht - vocht*. Dat zijn de sterke werkwoorden. Er zijn ook een paar werkwoorden die je zelfs twee keer in de verleden tijd kunt zetten:

ruik - rook - rookte.

Dat zijn natuurlijk

① Zet de volgende werkwoorden twee keer in de verleden tijd.

Schrijf alleen de ik-vorm op.

ben	ik <u>was</u>	ik <u>waste</u>
lees	ik <u>las</u>	ik <u>laste</u>
schrik	ik <u>schrok</u>	ik <u>schrokte</u>
slijp	ik <u>sleep</u>	ik <u>sleepte</u>
sluip	ik <u>sloop</u>	ik <u>sloopte</u>
stuif	ik <u>stoof</u>	ik <u>stoofde</u>
vaar	ik <u>voer</u>	ik <u>voerde</u>
wijk	ik <u>week</u>	ik <u>weekte</u>
zuigen	ik <u>zoog</u>	ik <u>zoogde</u>

Wel is het zo, dat de betekenis bij deze werkwoorden verandert. Rookte heeft natuurlijk niets te maken met ruiken.

2 Vul een sterke en een ijzersterke werkwoordsvorm in.

- 1 De junk sloop laatst naar een auto en sloopte de spiegel eraf.
- 2 Door de donderslag schrok ik zo, dat ik mijn eten haastig naar binnen schrokte.
- 3 Wij zagen gisteren dat jullie een boom om zaagden.
- 4 Waar was jij gisteren toen ik mijn handen waste ?
- 5 De meester rook laatst dat iemand in de pauze stiekem rookte.

Je hebt vast wel eens gehoord van de

toonladder *do re mi fa so la ti do*.

Die noten kom je ook in woorden tegen.

In *regen* zit de noot *re*. Je kunt het woord

dus ook zo schrijven .

In *repetitie* zitten zelfs twee noten en

sommige woorden zijn een compleet

muziekstuk, zoals *sofa*: .

Woorden waarvan een lettergreep ook de

naam van een muzieknoot is, noemen we

doremiwoorden

1 Schrijf de doremiwoorden in notenschrift.

dozijn - *fabriek* - *dominee* - *laken* - *titel* -

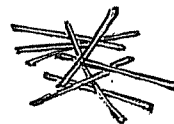
deodorant - *familie* - *regen* - *milimeter* - *dove* - *lawaai*

 zijn
 briek
 nee
 ken
 tel
deo **rant**

 lie
 gen
 limeter
 ve
 waai

2 Vul doremiwoorden in.

- 1 raadsel met plaatjes
- 2 soldaat
- 3 eenvoudig
- 4 lid van het kabinet
- 5 spelletje met puntige stokjes
- 6 dit staat boven een verhaal
- 7 'kameel' in Zuid-Amerika

			r	e	b	u	s
m	i	l	i	t	a	i	r
	s	o	b	e	r		
m	i	n	i	s	t	e	r
		m	i	k	a	d	o
t	i	t	e	l			
				l	a	m	a

3 Schrijf de doremiwoorden gewoon.

denkast	ladenkast
zant	fazant
sa worst	salamiworst
nospel	dominospel
bel	fabel
nister	minister
winegevaar	lawinegevaar
voriet	favoriet

4 Kleur de doremiwoorden in De fanfare.

De fanfare

Ik speel in de fanfare
met twee stokjes op een trom
al zeven lange jaren.

La mi so fa ti tadam.

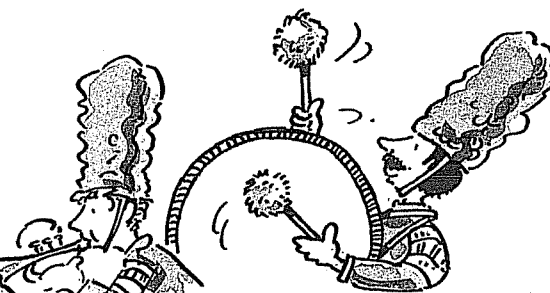

We lopen door de straten
in ons nette uniform
en ik voel me opgelaten
als een vlieger in de storm.

Als de mensen mij dan horen,
doe ik gauw m'n ogen dicht,
stop de vingers in m'n oren,
doe m'n handen voor 't gezicht.

Want ik wil niet dat ze horen
dat ik missla op m'n trom.
Ik speel van achteren naar voren

Fa so mi la oliedom.

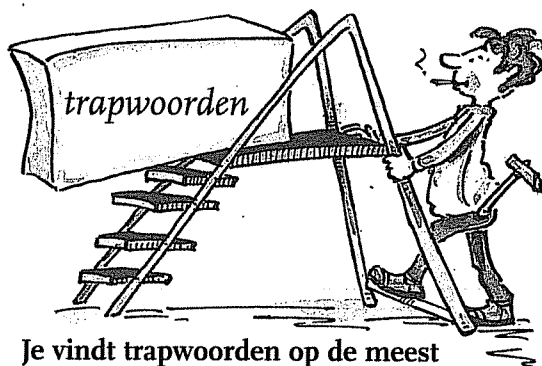

Ik ben groot, een hijskraan is groter, maar de Eiffeltoren is het grootst. Ik ben vies, een varken is viezer, maar Piet de Smeerpoets is het viest.

Groot - groter - grootst en vies - viezer - viest
noemen we trappen van vergelijking.

Zo n rijtje noemen we ook wel

Je vindt trapwoorden op de meest vreemde plaatsen. Kijk maar:

Hoe de geitenhoeder ook hoest, zijn verkoudheid gaat niet over.

1 Zoek de trapwoorden en kleur die.

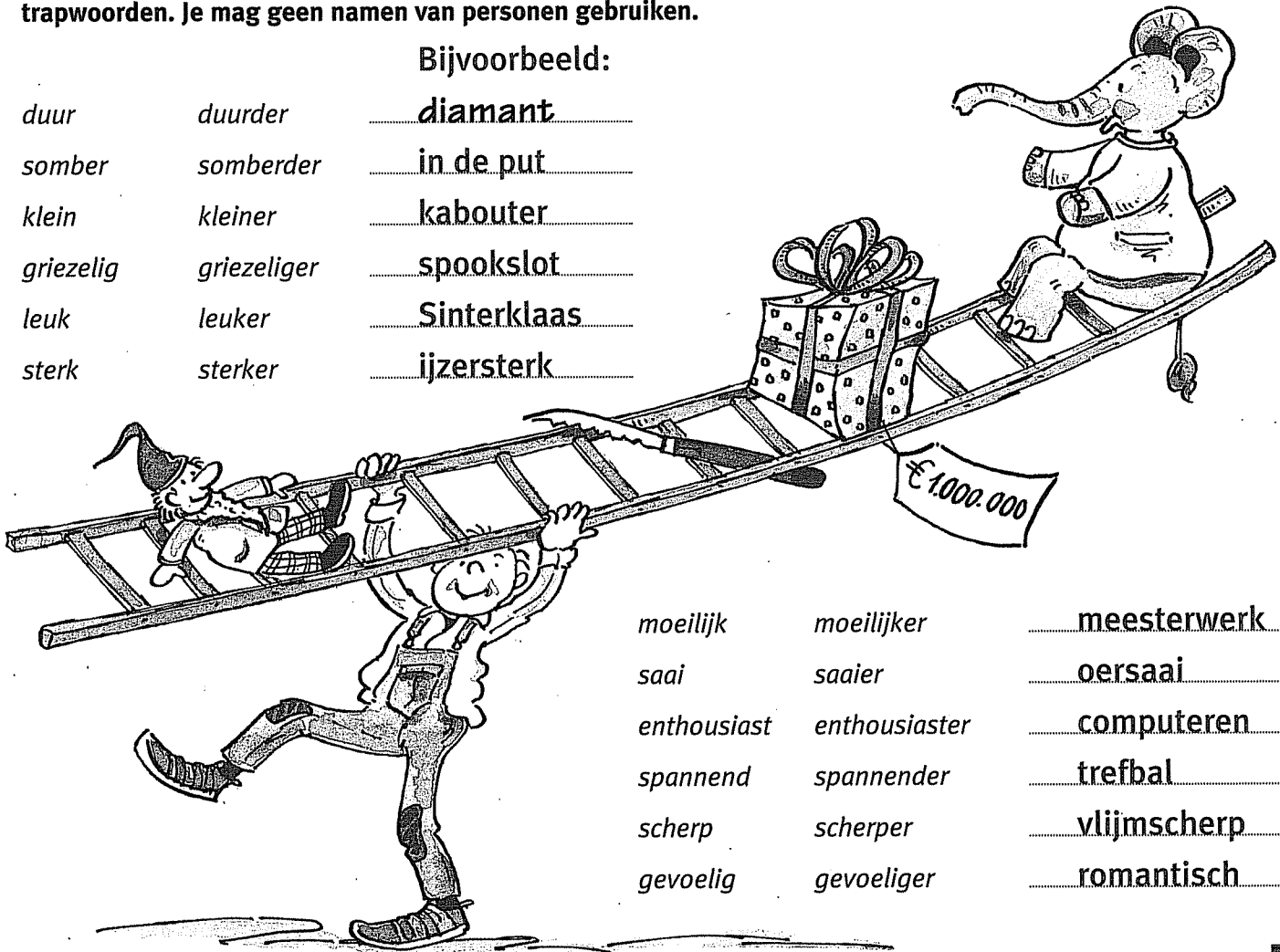
- 1 Als je met zo'n bolle **toet** een **toeter** **toerst**, dan is de uitslag bij voorbaat negatief.
- 2 Zit je goed in je **vel**, dan ben je **feller** in het **felst** van de strijd.
- 3 Hoe **moe** mijn **moeder** **moest** zijn, heb ik pas later beseft.
- 4 Ik wil geen **ijls** op het **ijzer**, **eist** de handelaar in oude metalen.
- 5 Doe niet zo eigen**wijs**, de **wijzer** **wijst** het duidelijk aan.
- 6 Wat sneu dat onze **miss** door een **misser** de hoofdprijs **mist**.
- 7 Waar vind je in het **onderwijs** nog een **onderwijzer** die gewoon **onderwijst**?
- 8 Als ik net zo **las** als die **lasser**, krijg ik **last** van mijn ogen.
- 9 Het **goed** is **beter** in **Best**.
- 10 Ik wacht met smart op de **kom** **kommer** **komst**.
- 11 Hoe **kies** een **kiezer** ook **kiest**, altijd zal één van de partijen verliezen.
- 12 Het **hol** van de leeuw bereikte de **holler** in het **holst** van de nacht.

2 Normaal krijg je trapwoorden door *-er* en *-st* achter een woord te zetten: *klein - kleiner - kleinst*.

Maar je kunt ook nieuwe trapwoorden bedenken. Bijvoorbeeld: *lui - luier - luilekkerland*. Bedenk zelf nieuwe trapwoorden. Je mag geen namen van personen gebruiken.

Bijvoorbeeld:

<i>duur</i>	<i>duurder</i>	<i>diamant</i>
<i>somber</i>	<i>somberder</i>	<i>in de put</i>
<i>klein</i>	<i>kleiner</i>	<i>kabouter</i>
<i>griezelig</i>	<i>griezeliger</i>	<i>spookslot</i>
<i>leuk</i>	<i>leuker</i>	<i>Sinterklaas</i>
<i>sterk</i>	<i>sterker</i>	<i>ijzersterk</i>

<i>moeilijk</i>	<i>moeilijker</i>	<i>meesterwerk</i>
<i>saai</i>	<i>saaier</i>	<i>oersaai</i>
<i>enthousiast</i>	<i>enthousiaster</i>	<i>computeren</i>
<i>spannend</i>	<i>spannender</i>	<i>trefbal</i>
<i>scherp</i>	<i>scherper</i>	<i>vlijmscherp</i>
<i>gevoelig</i>	<i>gevoeliger</i>	<i>romantisch</i>

Het woord *groeit* is een merkwaardig woord. Je kunt er aan de voorkant of aan de achterkant *n* letter afhalen en dan houd je nog steeds een woord over. Kijk maar: *groeit - groei - roei - roe*.

We noemen dat soort woorden

krimpwoorden

① Laat de volgende woorden krimpen. Je moet een woord van twee letters overhouden. Denk erom: de *aa*, *ee*, *oo*, *uu*, *ui*, *ou*, *au*, *ei*, *ij*, en *oe* horen bij elkaar en tellen als één letter.

Bijvoorbeeld:

visten viste vist vis is

kramp ramp ram ra

kram

baarden aarden aarde aard aar

baarde *baard* *baar*

droomt droom room oom

stuurse stuurs stuur tuur uur

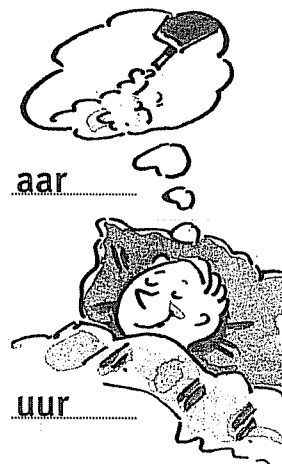
krijsten krijste krijst rijst rijs ijs

rij

kleinen kleine klein klei lei ei

namens namen amen men me

en

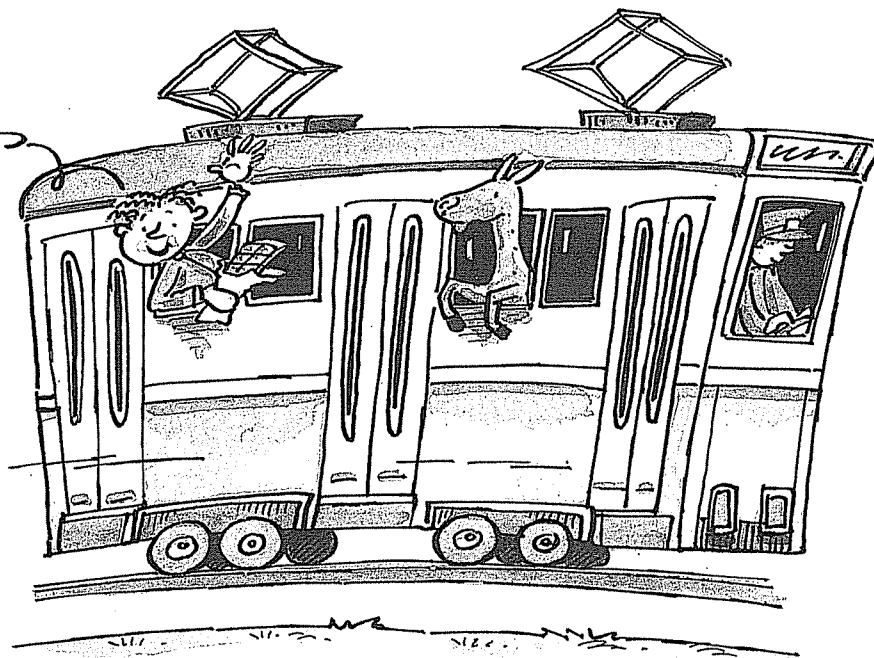

2 Maak de volgende woorden eens groter.

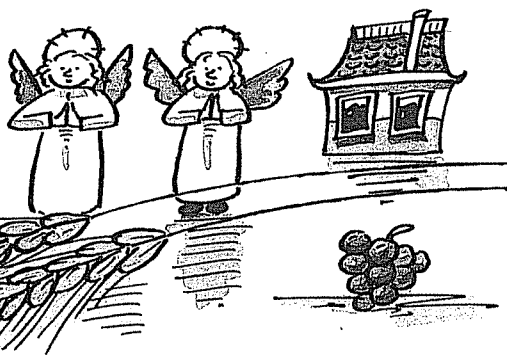
Bijvoorbeeld:

ree reep greep
 ra ram tram stram
 ras kras krast
 la vla vlam
 sla slak
 el del edel bedel
 tel stel stelt
 te tel stel stelt
 tem stem stemt
 om oom room vroom
 som soms

3 Laat de woorden krimpen. De aa mag je splitsen.

b	r	a	m	e	n
r	a	m	e	n	
a	m	e	n		
m	e	n			
m	e				

s	p	a	a	r	t
s	p	a	a	r	
p	a	a	r		
a	a	r			
a	r				

In Nederland nemen veel getrouwde vrouwen de achternaam van hun man aan. Hun eigen achternaam wordt dan met een streepje achter de naam van hun man geplakt. Als *Evelien Jansen* trouwt met *Pieter de Vries*, heet ze *mevrouw De Vries-Jansen*. Dat is niks bijzonders. Maar soms pakt zo'n combinatie van namen wat vreemd uit. Als *Tineke van Vooren* trouwt met *Ed de Wind*, dan heet ze *Tineke de Wind-van Vooren*.

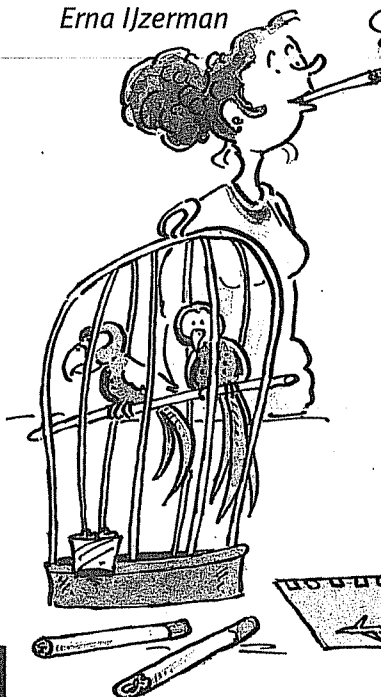
Als *Eva Helder* in het huwelijk wil treden met *Willem Kraak*, dan gaat ze voortaan door het leven als *Eva Kraak-Helder*. Zou dat een reden zijn om de trouwerij maar niet door te laten gaan? We noemen dit soort vreemde combinaties van namen

dameswoorden

1 Laat de volgende mensen met elkaar trouwen en maak dameswoorden.

Piet Blik - *Bianca Bosch* - *Jenny van den Dam* -
Heleen Groentenman - *Karel Hek* - *Ben Ketting* -
Inge Kooi - *Johan van der Lugt* - *Dennis de Noord* -
Willem Oud - *Ria Pool* - *Petra Post* -
Jennifer Rooker - *Charles Takken* - *Dolf Vogel* -
Erna IJzerman

Bianca Takken-Bosch

Jennifer Ketting-Rooker

Erna Oud-Yzerman

Jenny Hek-van den Dam

Ria de Noord-Pool

Paulien Blik-Groentenman

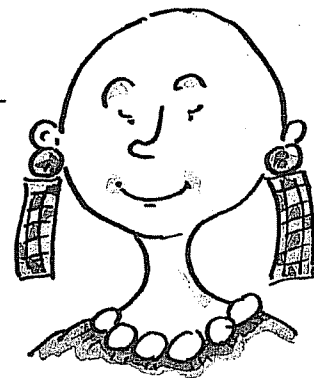
Inge Vogel-Kooi

Petra van der Lugt-Post

2 Maak nog meer dameswoorden. Verbind de volgende paren met elkaar:

Miranda Beenhakker - Maarten Blaauw - Thea Blom - Erna Breker - Gijs de Corte -
 Guus de Goede - Gerwin Haar - John Harten - Els Haspel - Peter van Hoogen -
 Henk de Jonge - Erika Klip - Elise Klok - Berend Koekkoek - Rein Kunst -
 Marloes Loos - Esther Metten - Liesbeth Middag - Jan Middel - Sandra Noot -
 Bernard Peper - Nelleke Punt - Anneke Schilder - Adriaan Stoett

3 Bedenk nog een paar andere dameswoorden.

Eigen invulling

.....

.....

.....

.....

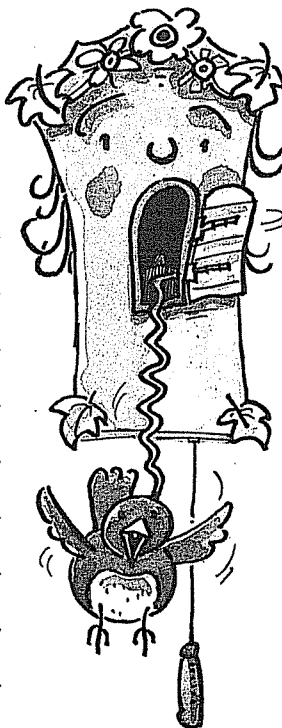
.....

.....

.....

.....

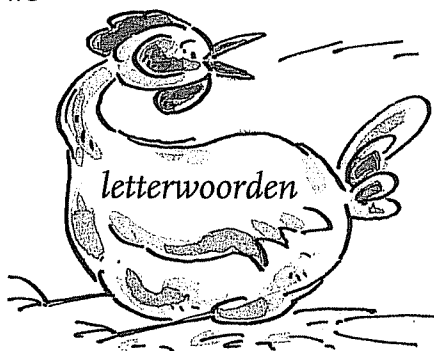
.....

Elke letter in het alfabet heeft een naam:

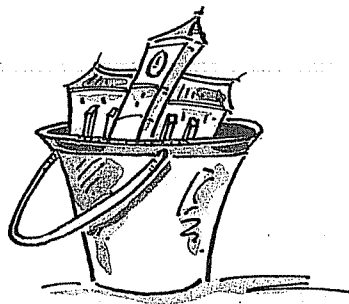
aa - bee - zee - dee - ee - ef - gee - haa - ie -
jee - kaa - el - em - en - oo - pee - kuu - er -
es - tee - uu - vee - wee - iks - ei - zet

Een deel van een woord waar je een
letternaam hoort, kun je ook vervangen
door een letter. Zo bijvoorbeeld: *QkeleQ*.
Woorden waarvan je een gedeelte kunt
vervangen door een letternaam, noemen
we

Soms kun je er hele zinnen mee maken.
Kijk maar: *XIMATZZ*
Dat is even lastiger. Als je het uitspreekt
hoor je: *Ik zie Emma thee zetten.*

① Schrijf de volgende letterwoorden gewoon.

MR **emmer**

KTdraal **kathedraal**

aKDmie **academie**

KmR **kamer**

8RLKr **achterelkaar**

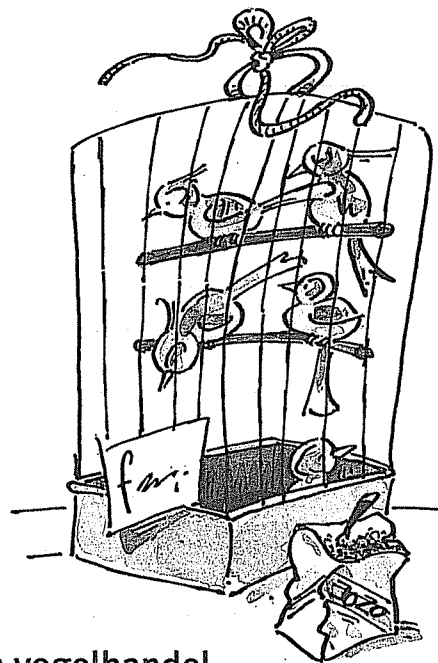
Vter **veter**

,opZ **opzet**

PkL **pek**

RkNN **erkennen**

VNvogelhandel **vee- en vogelhandel**

2 Bedenk nu zelf eens letterwoorden.

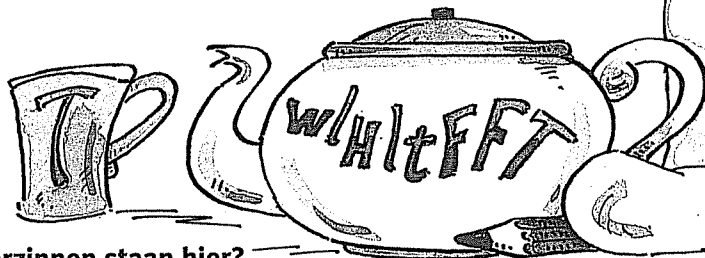
Eigen invulling

.....

.....

Bezuiniging

Als ik letters van het alfabet
in de plaats van klanken zet,
schrijf ik KnaP voor canapé.
Zo gaat mijn potlood langer mee.

3 Welke letterzinnen staan hier?

Z hM op

wI Hlt FF T?

OQ Wt wL Wr Its

XI nX

wI Gft Hr CvN IJRN?

een WW hEft Gn oudRR

Hl evN KK

Z het rAm opN

Zet hem op

Wie haalt effen thee?

Ook u weet wel weer iets

Ik zie niks

Wie geeft haar zeven eieren?

Een wees heeft geen ouders

Haal even kaas

Zet het raam open

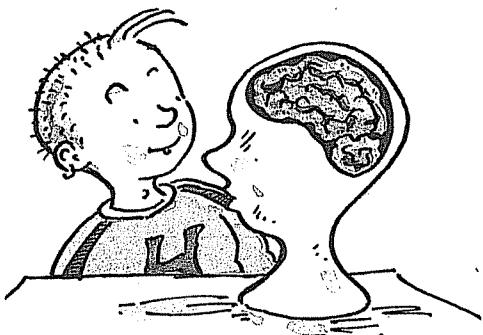
De meeste Nederlandse woorden kun je in het meervoud zetten. Dat is meestal een kwestie van *-en* of *-s* achter een woord zetten:

n stoel - twee stoelen

n vinger - twee vingers

Maar er zijn ook woorden die alleen maar in het meervoud voorkomen. En dat noemen we dus:

meervoudwoorden

Hersenen is zo *n* woord. Logisch natuurlijk, want met *n hersen* kun je niet denken.

1 Welke meervoudwoorden zie je? Kleur ze.

Bij het **ochtendgloer** en het **kriek** van de dag moet ik al uit de veren om mijn trein te halen. Wat was er ook alweer besproken op de vergadering gisteren? Ik pijnigde mijn **hersen**, wat mij een **hoofdbreken** bezorgde. Mijn **ingewand** rommelde en ik rende naar de keuken. In de haast stootte ik mijn beker om. Hij viel helaas in **gruzelement**. Zo'n **frats** heb ik liever niet elke dag. Snel nam ik aan de ontbijttafel de post door. Er was weinig bijzonders. Een **notuul** van de vergadering van gisteren en een rekening voor een **ziektenkost**. Dat was voor de inenting tegen een **pok** en een **mazel**. Ook was er nog een **paperas** van Begrafnisvereniging Zwolle en **omstreek**. Geen vrolijk begin van de dag. Maar een mens kan ook niet altijd in een **wat** gelegd worden. Ik pakte mijn fiets en haastte me naar het station. Gelukkig, nog op tijd!

2 Zet de volgende zinnen in het enkelvoud.

- 1 Na de aflopen van de wedstrijden braken er onlusten uit.

Na afloop van de wedstrijd brak er een onlust uit.

- 2 De zwervers hadden zelf geen inkomsten.

De zwerver had zelf geen inkomst.

- 3 Werd jij in de watten gelegd toen jij mazelen had?

Werd jij in een vat gelegd toen jij een mazel had?

- 4 De maaltijden met zemelen bevorderen de werkingen van je ingewanden.

Een maaltijd met een zemel bevordert de werking van je ingewand.

De meeste Nederlandse woorden kun je in het meervoud zetten. *E n boek - twee boeken, n auto - twee autos.* Sommige woorden kun je op twee verschillende manieren in het meervoud zetten. Zet de volgende zin maar eens in het meervoud:

De Schot gaf een schot op het doel.

De Schotten gaven schoten op het doel.

Het maakt nogal wat uit voor de betekenis welk meervoud je kiest.

Kijk maar:

Mijn werkstuk telt zeven bladeren.

Er hangen nog drie bladen aan de boom.

Sommige woorden kun je zelfs twee keer achter elkaar in het meervoud zetten:

wees - wezen - wezens.

Die woorden hebben niet alleen een meervoud, maar ook een meestvoud. We noemen ze

meestwoorden

① Zet de woorden op de goede manier in het meervoud.

pad

Op de paden in het bos zie je vaak van die kleine bruine padden.

portier

Twee portiers hielden de portieren van de auto open.

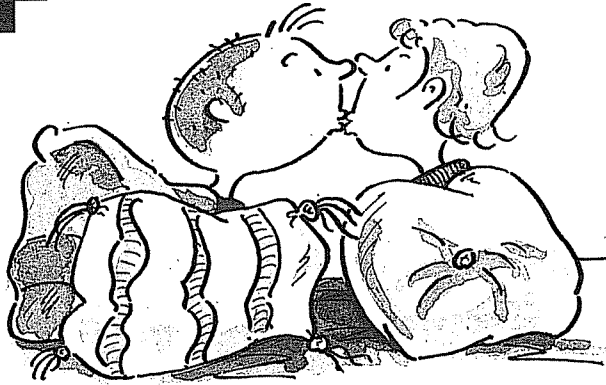
stuk

Het archief heeft van alle officiële stukken twee stuks.

been

In het graf lagen zes beenderen; waarschijnlijk waren ze van de benen van een vrouw.

2 Zet de volgende woorden in het meervoud en in het meestvoud.

kus kussen kussens

bek bekken bekkens

waag wagen wagens

schip schepen schepenen

teek teken tekens
 tekenen

3 Er zijn ook woorden waar je *-s* en *-en* achter kunt zetten, zonder dat het meestwoorden zijn.

Bijvoorbeeld: *luier - luiers - luieren.*

Luieren is geen meervoud van *luier*, maar een werkwoord.

Bij welke woorden heb je dat ook? Kies uit: *lepel - lezer - leider - vlieger - tafel - kerel - babbel - spijker - winkel - computer - hotel*

lepel lepels lepelen

vlieger vliegers vliegeren

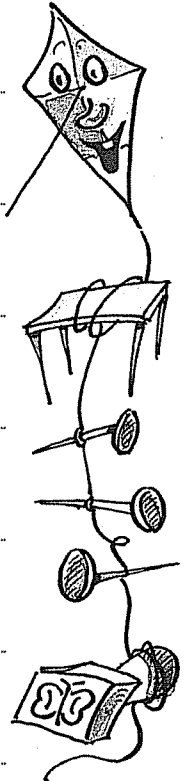
tafel tafels tafelen

babbel babbels babbelen

spijker spijkers spijkeren

winkel winkels winkelen

computer computers computeren

Het tegenovergestelde van *diep* is *ondiep*
en het tegenovergestelde van *nodig* is
onnodig.

On betekent dus *niet*.

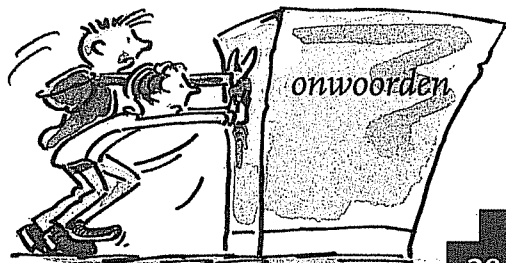
Onnodig is hetzelfde als *niet nodig*.

Als er *on-* voor een woord staat, kun je het
dus gewoon weglaten en dan heb je het
tegenovergestelde:

ongehoorzaam - *gehoorzaam*

onvolledig - *volledig*

Nu zijn er ook woorden in het
Nederlands waar je *on-* niet kunt
weglaten. We kennen wel de woorden
onwrikbaar en *onverbeterlijk*, maar niet
wrikbaar en *verbeterlijk*. Woorden waar je
on- niet weg kunt laten, noemen we

1 Kleur de onwoorden in het volgende verhaal.

Een onnozel verhaaltje

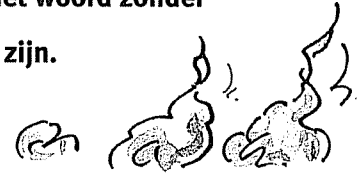
Rufus was een *onbeschofte* en *onbehouden* vent, een
onuitstaanbare kerel, een *onverbeterlijke* stijfkop en een
onverschillige *onverlaat*, die *ongeveer* met iedereen ruzie had. Hij
woonde in een *onooglijk* huisje midden in de *ongerepte* natuur,
waar hij al *ontelbare* natuurliefhebbers *onverhoeds* met
dennenappels had bekogeld. Rufus was in zijn jeugd al een
onhandelbare en *onstuimige* jongen geweest die door zijn
onbesuisd en *onstuimig* gedrag de schrik was van elke
onderwijzer. *Ongetwijfeld* zou men deze *ongelikte* beer wel
ongemoeid hebben gelaten, als er *onlangs* niet iets
onverkwikkelijks was gebeurd. Op een dag wandelde de 25-jarige
Onno *ongestoord* door het *onherbergzame* bos en genoot van de
onvergetelijke pracht van de natuur, toen hij plotseling een
dennenappel tegen zijn hoofd kreeg. De argeloze wandelaar
voelde zich *onpasselijk* worden en zakte *onmiddellijk* in elkaar.
Het klinkt *ongelofelijk*, maar door een *onbenullige* samenloop

van omstandigheden knalde **Onno** met zijn elleboog tegen een **onachtzaam** weggeworpen sigarettenaansteker. Er ontstond een grote steekvlam en in een mum van tijd stond het bos in vuur en vlam. **Onno**, die gelukkig verder **ongedeerd** was, zat wat wazig en **onwennig** om zich heen te kijken. Toen het tot hem doordrong wat er gebeurd was, kwam de **onbeholpen** jongeman in actie. Hij greep een dorre tak en begon **onverschrokken** op de vlammen in te slaan. Het mocht niet baten: de vuurzee nam **onrustbarend** toe en **Onno** maakte zich **onverwijld** uit de voeten. Met zijn mobiele telefoon belde hij de plaatselijke brandweer en tegen de avond was het vuur geblust. Op aanwijzingen van **Onno** werd Rufus de volgende dag aangehouden en wegens brandstichting achter de tralies gezet. **Onno** kreeg voor zijn **onversaagd** gedrag een hoge onderscheiding.

2 Als *onbeholpen hetzelfde is als onhandig, dan betekent beholpen eigenlijk handig. Schrijf eens op wat de betekenis van het woord zonder on- zou kunnen zijn.*

berispelijk

waar veel op aan te merken is

nozel

slim

beschoft

welgemanierd

stuimig

rustig

middellijk

met omwegen

deugend

lief

verschillig

geïnteresseerd

Op een typemachine en het toetsenbord van een computer staan behalve de letters van het alfabet ook veel andere tekens:

! # \$ % ^ & * () _ + | { } : ? > < = .

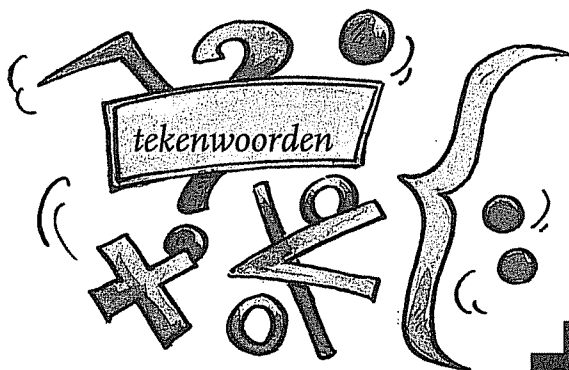
Al die tekens hebben een naam.

! is een uitroepteken

} is een accolade

& betekent en

In een woord kun je letters ook vervangen door tekens. Een *mis.* is dus gewoon een mispunt en *verkeerd* kun je schrijven als *verXd.* Woorden waarbij je een gedeelte kunt vervangen door een teken, noemen we

1 Maak er tekenwoorden van.

mokkapunt

_____ mokka .

weerhaak

_____ weer)

dakgoot

_____ ^goot

keerpunt

_____ X .

verpleegster

_____ verpleeg *

eindstreep

_____ eind -

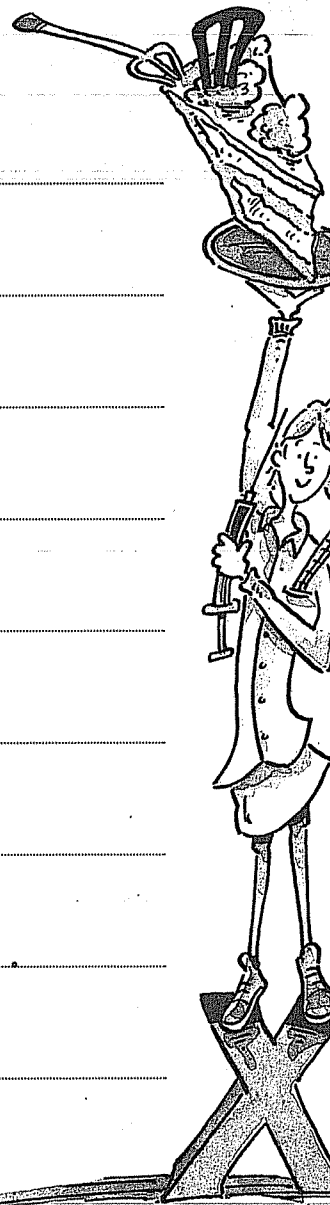
spijl

_____ s →

dubbele slagroompunt _____ : slagroom .

mispunten

_____ m =

2 Schrijf het volgende verhaaltje eens gewoon op.

Denk erom: er staan geen punten en komma's in!

gister& hadd& wij 1 VVtje te 44

,ar langs ZZ we op de Krt

1 fuifje = ten-ste nog 1 +. in

tijd& van droefen=

er kwam& helAA niet VI m&s&

ik zal het nog *ker vertLL

er kwam g1 kip

de volg&de X mak& we R -dR wRk van

dat wil ik nog 1s onder =====

gisteren hadden wij een feestje te vieren

kom maar langs zetten we op de kaart

een fuifje is tenminste nog een pluspunt in

tijden van droefenis

er kwamen helaas niet veel mensen

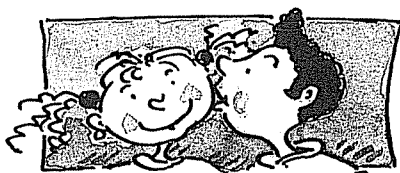
ik zal het nog sterker vertellen

er kwam geen kip

de volgende keer maken we er minder werk van

dat wil ik nog eens onderstrepen

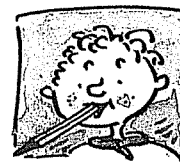
3 Puzzeltje

een zoen = een " aanhalingsteken

een gil = een ! uitroepsteken

4 Bedenk zelf eens tekenwoorden.

Eigen invulling

Vergissen is menselijk, net als

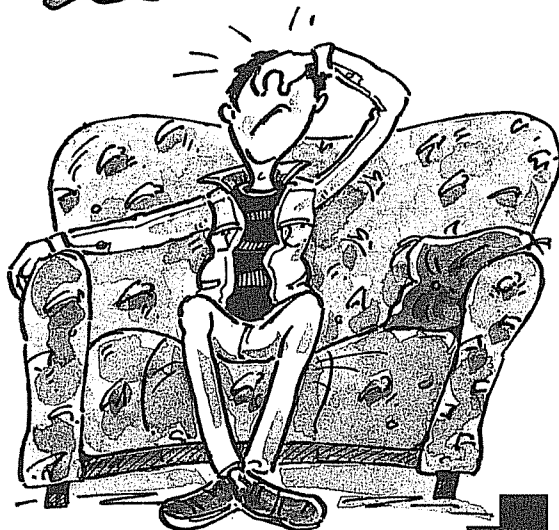
verspreken. Soms zeg je per ongeluk

stankbel in plaats van *bankstel*.

Soms doen mensen het ook wel expres.

In plaats van *verkeerde kant* zeggen ze
verkante keer. Zo zijn er heel veel woorden
waarbij je letters kunt omwisselen.

We noemen ze

① Maak verkantekeerwoorden.

kipschnittsels

vloertegels

gehakballetjes

hijskraan

weeskind

spillebeen

zandbak

teerbeminde

zakdoekje

schipknitsels

toervlegels

gebakhalletjes

krijshaan

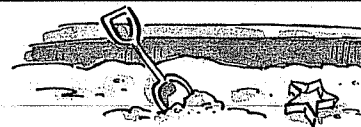
keeswind

billespeen

bandzak

meerbetinde

dakzoekje

2 Maak deze verkantekeerwoorden weer gewoon.

zoenscholen schoenzolen loopkust kooplust

peusneuteren neuspeuteren stierbank bierstank

woordpachter poortwachter begeurt gebeurt

boonschoenen schoonboenen beesloek leesboek

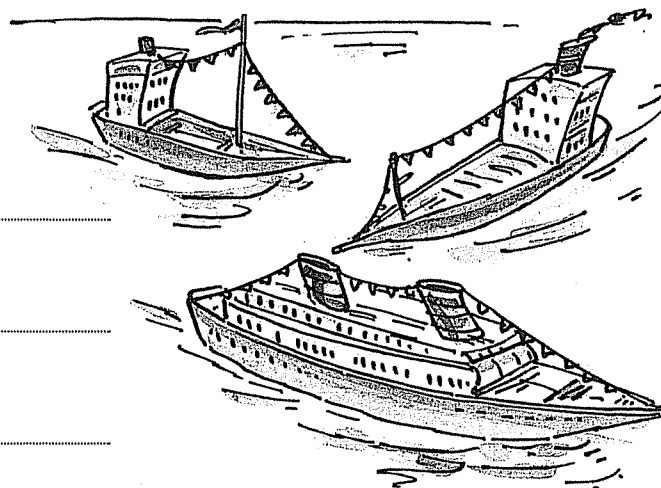
schoodbappen boodschappen voetballen boetvallen

3 Bedenk zelf ook een paar verkantekeerwoorden.

Eigen invulling

.....

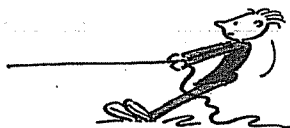
.....

Woorden rijmen op elkaar als het laatste stukje hetzelfde klinkt:

kerk - sterk,

plomp - stomp

Als woorden met dezelfde letter

beginnen, krijg je ook een soort rijm.

Kijk maar, of liever gezegd hoor maar:

negen nijldige neven namen nogmaals nasi.

Dezelfde klank komt steeds weer terug.

Je hebt dat ook binnen n woord:

bolleboos - vogelvrij - koelkast - bosbes.

Zulke woorden die zijn opgebouwd uit

twee woorden die beginnen met dezelfde

letter noemen we

1 Welke weerwoorden kun je maken?

wir - wasje - schimp - wap - zwik - trippel - scheut - wip -
priet - wisse - zwak - trap - war - bim - ram - gappen -
rim - ginne - bam - praat

wipwap

zwikzwak

schimpscheut

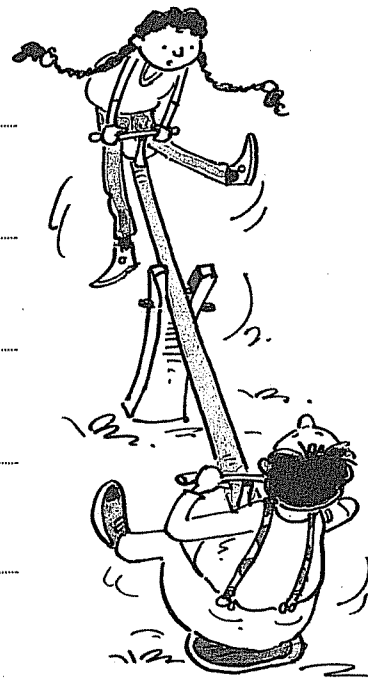
prietpraat

wissegasje

trippeltrap

wirwar

ginnegappen

rimram

bimbam

2 Vul een weerwoord in. Kies uit:

*bakboord - bolleboos - kriskras -
poespas - weerwolf - wielewaal*

- 1 Vogel uit het gebied tussen Rijn en Maas

wielewaal

- 2 Grapje aan de linkerkant van een schip

bakboord

- 3 Dikke professor

bolleboos

- 4 Reisdocument voor katten

poespas

- 5 Hondachtig roofdier dat kan vertellen of het morgen regent

weerwolf

- 6 Jongetje dat niet goed kan tekenen

kriskras

3 Kleur de twaalf weerwoorden in het volgende verhaal.

Mijn oom Frederik is een fladderaar, een **flierefluter**. Hij zwerft altijd zorgeloos door de vrije natuur, vrij als een vogeltje in de lucht. Hij ziet elke vogel vliegen en het is dus geen wonder dat hij een beroemd vogelkenner is, een echte **bolleboos** op zijn vakgebied. Laatst had hij een vreemd akkefietje. Hij was in het park op zoek naar een **wielewaal** en kroop **kriskras** tussen de struiken, behoedzaam speurend naar vogelnestjes. Hij koekeloerde door zijn verrekijker, maar daar heb je weinig aan in een park. Opeens zag hij in een **pimpelpaarse** **rododendron** een nestje zitten. Hij slaakte een gillette van pure opwindning.

Weerwoorden

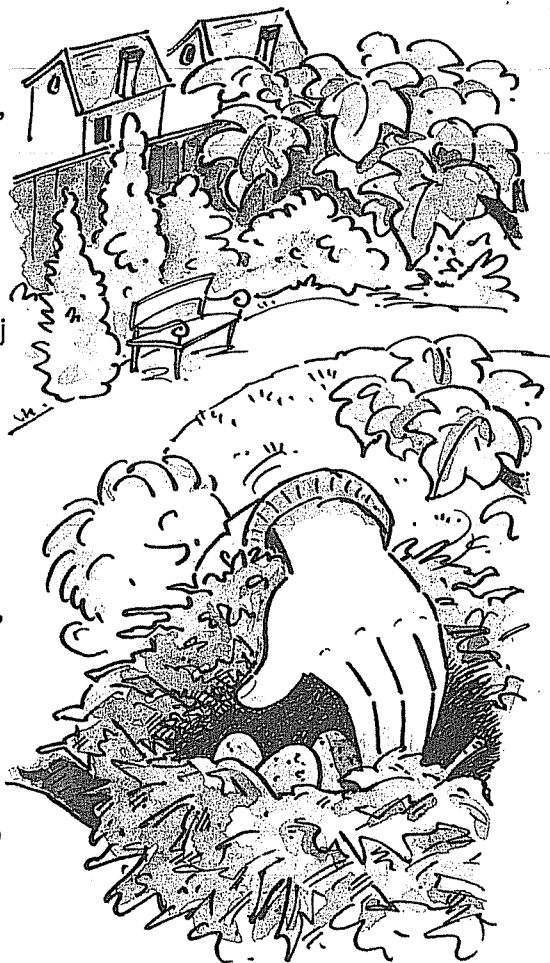
Met een snelheid die je van zijn **volvette** figuur niet zou verwachten, begon hij in de struik te klimmen, zich zorgvuldig vasthoudend. Deskundig graaide hij in het nestje om te controleren wat voor vlees hij in de kuip had.

"Zo zo meneertje, vogelnestjes uithalen! Zijn we daar niet een beetje te groot voor?"

Beneden hem stond een piepjonge, zwaarbesnorde agent met zijn opschrijfboekje dreigend in de aanslag.

"Zeg, wat is dit voor **poespas!**" riep oom Frederik verontwaardigd.

"Wij gaan eens eventjes uw naam opschrijven," sprak de agent fijntjes. "U gaat op de bon voor dierenmishandeling!"

zakte met een diepe zucht in elkaar en verloor het bewustzijn.

"Wegwezen," mompelde oom Frederik en **voortvarend** maakte hij zich uit de voeten.

"Maar dit is **klinkklare** nonsens!" protesteerde oom Frederik. "Ik ben aan het vogels kijken."

"Ja ja, maar u hebt er liever één in de hand dan tien in de lucht," grijnsde de agent. "Kom er maar uit."

Op dat moment begon de tak waarop oom Frederik zat **vervaarlijk** te kraken. "Help!" piepte hij en toen stortte de ongelukkige vogelliefhebber ruggelings naar beneden, boven op de argeloze agent. Op zoveel geweld was de politiemann niet berekend. Hij

4 Ook in een zin kunnen alle woorden met dezelfde letter beginnen.

Bijvoorbeeld: Kaatje Koe kauwde keurig kale klaverblaadjes.

Maak zelf ook zulke zinnen. Gebruik bijvoorbeeld de volgende woorden.

knappe kerels - handige handelaars - open ogen -

vlugge vingers - bezorgde bejaarden -

zeurderige zusjes - ongeruste oma's -

jolige jongens - kleine knulletjes -

maffe mannen - domme detectives -

beleefde bezoekers - slome slaapkoppen -

koele kikkers - diepe dalen -

tochtige treinen - ruige rijders

1 **Eigen invulling**

2

3

4

5

6

7

8

In onze taal zijn er veel woorden die een hoeveelheid kunnen aanduiden:

een kluit riet, een bult kamelen, een zooi rotjes, een aantal cijfers, een doos toiletten.

Je kunt het niet altijd precies tellen, maar het is wel een hoeveelheid.

Nu zijn er ook woorden waarin een hoeveelheid verstopt zit. In het woord kwakzalvers zit het woordje *kwak* dat een bepaalde hoeveelheid aangeeft: *een kwak verf, een kwak modder, een kwak kwik, enzovoort.* Kwakzalvers noemen we een

Vaak kun je zo'n woord ook opsplitsen en dan krijgt het een iets andere betekenis.

Kijk maar:

Bij de sloper stonden bakfietsen.

Bij de sloper stond een bak fietsen.

1 Welke hoeveelheidswoorden kun je maken? Trek 'n lijntje en schrijf het nieuwe woord op.

zee	deuses
pak	meters
fles	meldingen
stoot	vol
kilo	bessen
bos	meeuwen
kast	kussens
leger	ezels
bom	planken
gros	openers
ton	trucks
hoop	sier

zeemeeuwen

pakezels

flesopeners

stootkussens

kilometers

bosbessen

kastplanken

legertrucks

bommeldingen

grossier

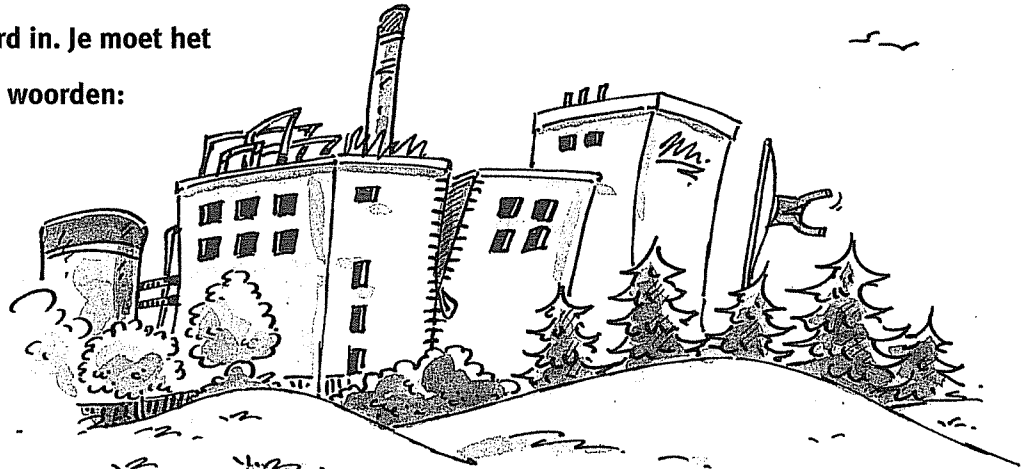
tondeuses

hoopvol

2 Vul een hoeveelheidswoord in. Je moet het splitsen. Kies uit de volgende woorden:

zakdoeken - bergketens -
hordelopers - slootwater -
massamoordenaars -
bendeleden - golfspelers -
ritssluitingen - kuddegeesten -
trommelstokken

- 1 Aan de marathon deed een hele horde lopers mee.
- 2 Toen de kledingfabriek failliet ging, volgde er een hele rits sluitingen.
- 3 Er is een massa moordenaars dat nooit wordt gepakt door de politie.
- 4 Onze voetbalvereniging heeft een bende leden.
- 5 In de fles van Aladin bevond zich een kudde geesten.
- 6 Bij de dorpsfanfare stond een doos trompetten en een trommel stokken.
- 7 Een nieuwe golf spelers kwam het veld op.
- 8 Nu Josalientje zo verkouden is, gebruikt ze in één dag wel een zak doeken.
- 9 Toen de gevangene ontsnapt was, liet hij slechts een berg ketens achter.
- 10 Toen de zeedijken doorbraken, kwam er een sloot water naar binnen.

Voor veel woorden bestaat ook een ander woord. Een *mop* wordt ook wel een *grap* of een *bak* genoemd. Je kunt het woord *mop* dus zonder problemen inruilen voor *grap* of *bak*. Woorden die je kunt ruilen voor een ander woord dat hetzelfde betekent, noemen we

ruilwoorden

Soms is dat ruilen een beetje lastig. Een *sjoelbak* is geen *grapje* dat je bij het *sjoelen* vertelt, maar een soort platte kist waarin je houten schijven door openingen moet schuiven. Als je in *sjoelbak* de *bak* vervangt door *grap*, dan krijg je een heel ander woord met een heel andere betekenis: *sjoelgrap*. Je hebt dus ook *slechte ruilwoorden*! Wees dus zuinig op de woorden die je ruilt en onthoud goed: zonder dezelfde betekenis mag er niet geruild worden!

1 Ruil een gedeelte van het woord en maak zo de slechte ruil weer goed.

keukenschopje

keukentrapje

beenaardappel

pootaardappel

platgum

vlakgom

zwemkostuum

zwempak

beroepenvuller

vakkenvuller

ogenbus

ogenblik

kletssok

kletskous

nachtkasteel

nachtslot

glijjob

glijbaan

bankduo

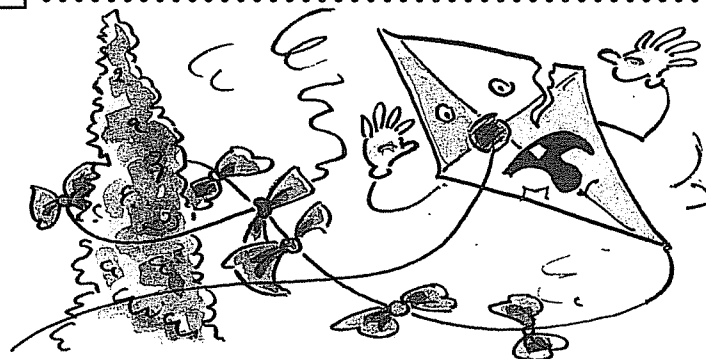
bankstel

2 Hieronder staan nog wat lastiger slechte ruilwoorden. Weet je voor welke woorden ze geruild zijn?

paworm	_____ papier _____
barpils	_____ barbier _____
musizoen	_____ musicus _____
poesholiek	_____ katholiek _____
luistevreemd	_____ luisteraar _____
toveakelig	_____ tovenaar _____

Naam

3 Soms kun je beide delen van een woord ruilen. Welke woorden staan hier?

vlugstraat	_____ snelweg _____
ongeluksvlieger	_____ pechvogel _____
mepwiel	_____ klapband _____
warmkop	_____ heethoofd _____
kopkapot	_____ hoofdstuk _____
wedstrijdrijwiel	_____ racefiets _____
makmak	_____ tamtam _____
spilmop	_____ asbak _____
vaatpenseel	_____ afwaskwast _____
domverwonderd	_____ stomverbaasd _____
streepontsnapping	_____ lijnvlucht _____

Nederlanders zijn een hard werkend volkje. Dat blijkt ook uit onze taal. Er zijn heel wat woorden of uitdrukkingen waar een beroep in voorkomt:

kletsmajoor - de situatie meester zijn -

brokkenpiloot - de baas spelen.

We noemen dat

beroepenwoorden

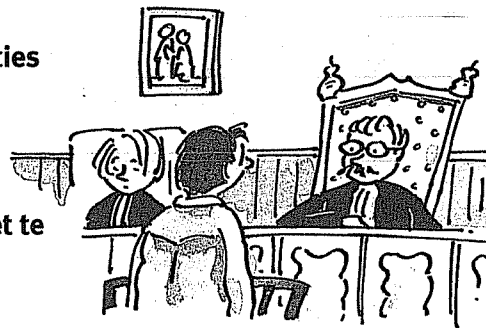
In sommige woorden is de naam van het beroep wat meer verborgen, zoals in *brillenkoker* en *sober*.

1 Welke beroepen of functies

zitten er in de volgende

woorden verborgen?

Kijk goed, maar maak er niet te veel werk van.

geneesmiddel

miniposter

overmeesteren

kanongebulder

minderwaardig

zweverig

veldslagerecht

trechteropening

verboden

tolkantoor

afbeulen

klimkers

dartspeler

krabt

smid

post

meester

non

waard

wever

slager

rechter

bode

tolk

beul

imker

arts

abt

			l	a	s	t	p	o	s	t						
b	a	k	e	r	p	r	a	a	t	j	e	s				
				v	i	s	s	e	r	s	l	a	t	i	j	n
				r	o	k	k	e	n	j	a	g	e	r		
			m	o	n	n	i	k	e	n	w	e	r	k		

monnikenwerk

Soms heb je in onze taal woorden die bij elkaar horen als onafscheidelijke vrienden. Bijvoorbeeld *kop* en *schotel*. Ze vormen een soort eenheid, ze zijn samen eigenlijk **n** woord.

Dat is ook zo met woorden als *blabla* en *pingping*. Eigenlijk heb je twee keer hetzelfde woord; het is een soort tweeling, je ziet ze altijd samen. Het is gewoon **n** woord met **n** betekenis.

Blabla betekent *geklets*, en *pingping* betekent *geld*.

We noemen dit soort woorden

Soms schrijf je ze aan elkaar, maar niet altijd.

① Vul een blablawoord in. Denk niet van: nou nou

wat moeilijk, maar ga zoef zoef aan de slag

blabla - *blauwblauw* - *hoho* - *ikke ikke* - *ja ja* -

kom kom - *koppie koppie* - *pingping* -

poe poe - *rara* - *tamtam* - *zo zo* - *zoef zoef*

De gouden bal

Koko was een briljante voetballer. Weinig poeha, een intelligente knul, echt een slimme jongen van wie je denkt:

..... **koppie koppie** Op z'n achttiende was hij al prof bij

Ballotria. Hij speelde elke week de sterren van de hemel. Kappen en draaien en **zoef zoef** daar loste hij alweer een schot op het doel: weer een goaltje.

De kranten schreven het ene artikel na het andere over Koko. Dat vond hij maar **zo zo** . Geld interesseerde hem maar matig, waarschijnlijk omdat hij toch genoeg had. "Het gaat mij niet om de **ping ping** ," zei hij altijd. "Ik doe het natuurlijk niet voor noppes. Je moet per slot van rekening ook om je toekomst denken."

Bij zijn laatste wedstrijd ging er iets mis. Koko stond op het punt

de aftrap te verrichten voor de finale van De Gouden Bal. De sponsor van dit evenement had bij wijze van grap de voetbal vervangen door een echte gouden bal. Iedereen wist ervan, behalve Koko. Hij stond klaar om met veel tamtam de bal in het spel te brengen. Toen het fluitsignaal van de scheidsrechter klonk, gaf hij de bal daarom een geweldige knal. Meteen daarop kronkelde hij van pijn over de grasmatten. Het publiek en de rest van de spelers lachten eerst luid, maar zagen even later dat Koko op een brancard gehesen werd. " Poe poe ," kreunde Koko, "die bal kwam hard aan. Geef hem maar mee, want anders zijn jullie morgen nog aan het aftrappen." Na afloop van de wedstrijd bleek de gouden bal inderdaad verdwenen. Men verdacht de sterspeler ervan dat hij het

kostbare voorwerp achterover had gedrukt. In het tv-programma " Rara , waar is die bal?" werd Koko door de Berend van Glurp aan de tand gevoeld. "Je moet al elke dag je tanden poetsen en nu ook nog die gouden bal," grapte de journalist. " Hoho ," protesteerde de voetballer. "Je doet net of ik een platte geldwolf ben. Ik ben niet zo van ikke ikke en de rest kan stikken. Om dat te bewijzen, mogen alle mensen op mijn kosten naar mijn volgende wedstrijd komen kijken." " Kom kom , Koko. Maak je niet kwaad. En wacht eerst maar tot je voet weer uit het gips is. Voorlopig zullen we de zaak maar blauwblauw laten." " Ja ja ," gromde Koko boos. "Wat is dit voor een blabla -programma? Jij wilt alleen maar scoren en de rest kan je geen bal schelen! Zo wil ik niet met je praten." Boos pakte de stervoetballer zijn krukken en strompelde moeizaam het programma uit. Zo zie je dat ook een gouden bal raar kan rollen.

We kennen in het Nederlands vijf letters om de klinkers te schrijven: *a - e - i - o - u*.

Met die vijf letters kunnen we lange en korte klanken schrijven. Je kunt ze ook combineren: *ie - ui - oe - au - ou*. In alle Nederlandse woorden komt een klinker voor, want anders klinkt het niet. In sommige Nederlandse woorden komen alle vijf de klinkers voor. Dat zijn dus

vijfklinkerwoorden

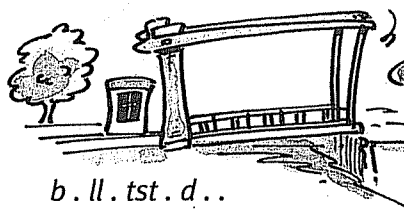
Het woord *enthousiast* is bijvoorbeeld zo'n vijfklinkerwoord.

① Zet hem op! Welke vijfklinkerwoorden staan hier?

st . fz . . g . rsl . ng

v . rst . ndh . . d . ng

br . gw . cht . rsw . n . ng

b . ll . tst . d . .

. . tg . v . np . st

d . ps . . sj . sp . t

r . . l . t . .

. rb . . ds . nr . st

n . chtcl . bp . rt . . r

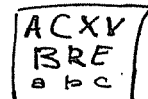
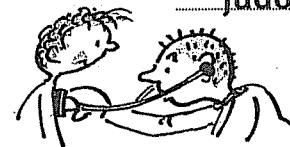
j . d . t . . nk . mp

sp . rtk . . r . ngs . rts

h . . d . pp . rvl . k

st . d . . r . pp . rt

stofzuigerslang

verstandhouding

brugwachterswoning

balletstudio

uitgavenpost

dipsausjespot

roulatie

arbeidsonrust

nachtclubportier

judotienkamp

sportkeuringsarts

huidoppervlak

studierapport

2 Vul vijfklinkerwoorden in. Probeer maar!

autodief - autoreis - avonturenfilm - citroensaus - computerfirma - crematorium - dienstauto - fabrieksfout - fietsparcours - inbouwbadje - judofinale - opvangtehuis - patrouille - topniveau - tussenstation

c	o	m	p	u	t	e	r	f	i	r	m	a	
i	n	b	o	u	w	b	a	d	j	e			
a	u	t	o	r	e	i	s						
f	a	b	r	i	e	k	s	f	o	u	t		
t	u	s	s	e	n	s	t	a	t	i	o	n	
		t	o	p	n	i	v	e	a	u			
a	v	o	n	t	u	r	e	n	f	i	l	m	
a	u	t	o	d	i	e	f						
		j	u	d	o	f	i	n	a	l	e		
d	i	e	n	s	t	a	u	t	o				
c	r	e	m	a	t	o	r	i	u	m			
		p	a	t	r	o	u	i	l	l	e		
c	i	t	r	o	e	n	s	a	u	s			
o	p	v	a	n	g	t	e	h	u	i	s		
	f	i	e	t	s	p	a	r	c	o	u	r	s

Woorden kun je vaak verdelen in lettergrepen. Zo n lettergreep heeft meestal geen betekenis. Het woord *bodem* kun je verdelen in de lettergrepen *bo* en *dem*, maar dat zijn geen woordjes die iets betekenen. Bij sommige woorden is dat anders. Bijvoorbeeld bij *mantel* en *vertel*. Dat zijn woorden waarvan de lettergrepen ook zelf weer een woord zijn. Het zijn natuurlijk wel woordjes die niks te maken hebben met de betekenis van het woord waar ze een lettergreep van zijn. *Mantel* heeft niets te maken *tel* en *man*. Integendeel, het zijn juist vaak vrouwen die een mantel dragen. Een woord waarvan alle lettergrepen ook zelf weer een woord zijn met een heel andere betekenis, noemen we een

lettergreepwoord

① Zoek de lettergreepwoorden.

kapster	_____	kap ster	_____
stempel	_____	stem pel	_____
toegang	_____	toe gang	_____
kerker	_____		_____
bijbel	_____	bij bel	_____
paarden	_____	paar den	_____
april	_____		_____
banaan	_____		_____
oordeel	_____	oor deel	_____
hoeken	_____	hoe ken	_____
brutaal	_____		_____
barbaars	_____	bar baars	_____
humeur	_____		_____
terug	_____	te rug	_____
zomer	_____		_____
toestel	_____	toe stel	_____
wereld	_____		_____
apart	_____		_____

lading	_____	la ding	_____
moeras	_____	moe ras	_____
gazon	_____	ga zon	_____
karper	_____	kar per	_____
kloppen	_____	klop pen	_____
buizerd	_____		_____
paraaf	_____	pa raaf	_____
lammeren	_____	lam me ren	_____

2 Vul de lettergrepenpuzzel in. Zowel van de lettergrepen als het hele woord vind je een omschrijving.

- 1 duw
- 2 vorm van het werkwoord tieren
- 3 moeder
- 4 orgaan in je buik
- 5 woonplaats van de duivel
- 6 schrijfgerei

- 7 café
- 8 pils
- 9 voertuig
- 10 vriend
- 11 oud woord voor maaltijd
- 12 seconde
- 13 vader
- 14 vorm van het werkwoord rijzen
- 15 wagen
- 16 grasland voor koeien
- 17 aanwijzend woord
- 18 akelig
- 19 klein struikje met paarse bloemetjes
- 20 bol gevuld met gas of lucht

- 1 + 2 deurwachter
- 3 + 4 methode
- 5 + 6 assisteren
- 7 + 8 ouderwets woord
voor kapper
- 9 + 10 machine
- 11 + 12 stekelig onkruid
- 13 + 14 hoofdstad van
Frankrijk
- 15 + 16 klus
- 17 + 18 knecht
- 19 + 20 ruzie

1	p	o	r	2	t	i	e	r		
3	m	a	4	n	i	e	r			
		5	h	e	6	p	e	n		
7	b	a	8	r	b	i	e	r		
9	a	u	t	o	10	m	a	a	t	
		11	d	i	s	12	t	e	l	
		13	p	a	14	r	i	j	s	
15	k	a	r	16	w	e	i			
	17	d	i	e	18	n	a	a	r	
	19	h	e	i	20	b	e	l		

In het Nederlands schrijven we
samengestelde woorden aan elkaar. Geen

splijt zwam en los bol, maar splijtzwam en

losbol. Maar soms kun je samengestelde

woorden heel goed splitsen. Kijk maar:

Ze kocht 38 ijsjes. Voor iedereen.

Ze kocht 38 ijsjes. Voor ieder een.

Het al of niet aan elkaar schrijven van het
woordje *iedereen* scheelt nogal wat ijsjes.

En buikpijn!

Samengestelde woorden die je kunt

splitsen, noemen we

1 Welke splitswoorden ontdek je in deze zinnen?

1 Zo heb je nog wel een uur werk!

uurwerk

2 Het is gemeen als je van die lieve
varkens pest.

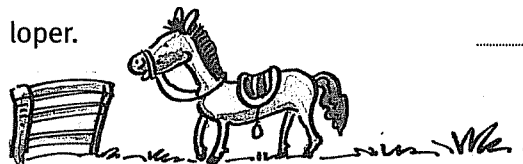
varkenspest

3 Het was een misdrijf dat je die
koeien stal.

koeienstal

4 Een lui paard wordt nooit een snelle
loper.

luipaard

5 Is mijn blauwe trui al schoon, moeder? schoonmoeder

6 Sinds wanneer eet pa radijs met zout
en peper?

paradijs

7 Heb je een nieuwe bril, Jantine?

briljantine

8 Als ik een bezem steel, wil jij dan mijn
kast uitvegen?

bezemsteel

9 Ik vind zo'n kleine plant aardig staan
op dat bijzettafeltje.

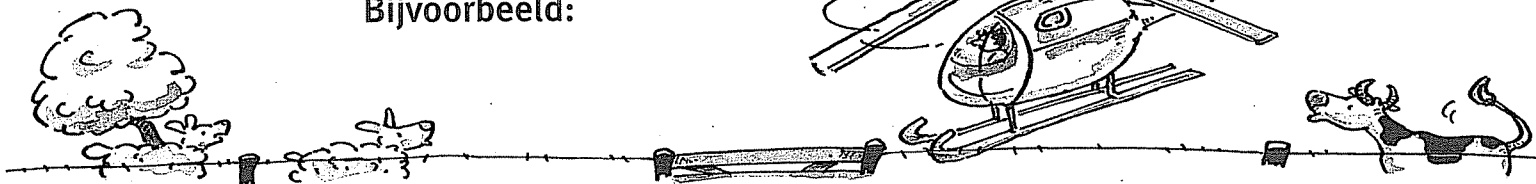
plantaardig

10 Moet papa ver rijden?

papaver

2 Splits de splitswoorden en gebruik ze in een zin.

Bijvoorbeeld:

snelweg

Op de snelweg reden we snel weg.

buitendienst

De veerpont was buiten dienst.

voorhoofd

Voor hoofd van die afdeling is hij niet geschikt.

eigenwijs

Bij zo'n stelletje eigenwijze zangers zingt ieder op z'n eigen wijs.

melkkan

Melk kan ik niet door mijn keel krijgen.

diefstal

De dief stal een krentenbrood.

boottocht

Als het op die boot tocht, ga ik niet mee.

voorraad

Voor raad kun je altijd bij opa terecht.

Frankrijk

Is Frank rijk?

suikeroom

Wilt u ook suiker, oom?

kunstmatig

Ik vind veel moderne kunst matig.

weiland

Als ik in de wei land, blijft de helikopter onbeschadigd.

oorwurm

Als ik te vaak in mijn oor wurm, gaat het pijn doen.

werelddeel

Als ik de wereld deel, krijgen jullie allebei de helft.

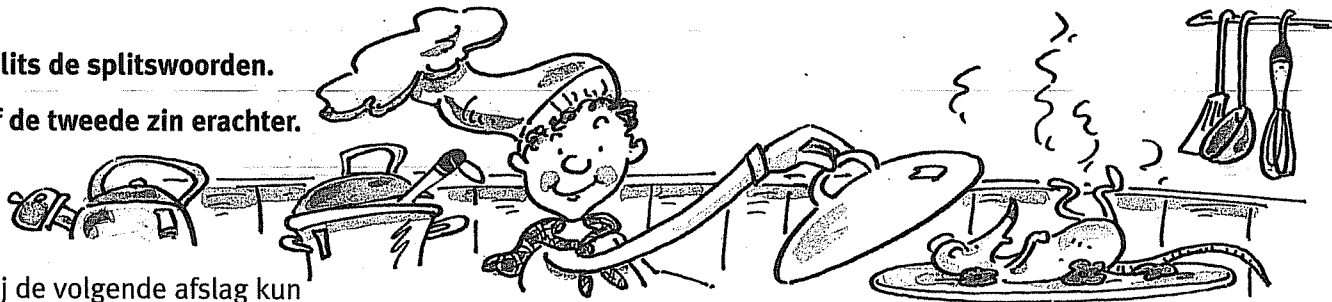
fotograaf

Wil je dat ik nog langer naar die foto graaf?

Splitswoorden

3 Splits de splitswoorden.

Schrijf de tweede zin erachter.

- 1 Bij de volgende afslag kun je de autoweg nemen.
- 2 We krijgen bij het avondeten een ratjetoe.
- 3 Ik zal dat haarfijn uitleggen.
- 4 Wij wachten jullie inspanning af.
- 5 Ik heb je broodnodig.
- 6 Zo'n stuk kun je bestrijden.
- 7 Maak jij dat meubelstuk?
- 8 Ik denk dat deze dames wel echtgenoten hebben.
- 9 Als ik vertrek, ga jij dan met me mee?
- 10 Goedkoper vind je nergens.
- 11 Vind je dat grootmoeder?
- 12 Wat is dat voornaam, Angelique!

Bij de volgende afslag kun je de auto wegnemen.

We krijgen bij het avondeten een ratje toe.

Ik zal dat haar fijn uitleggen.

Wij wachten jullie in spanning af.

Ik heb je brood nodig.

Zo'n stuk kun je best rijden.

Maak jij dat meubel stuk?

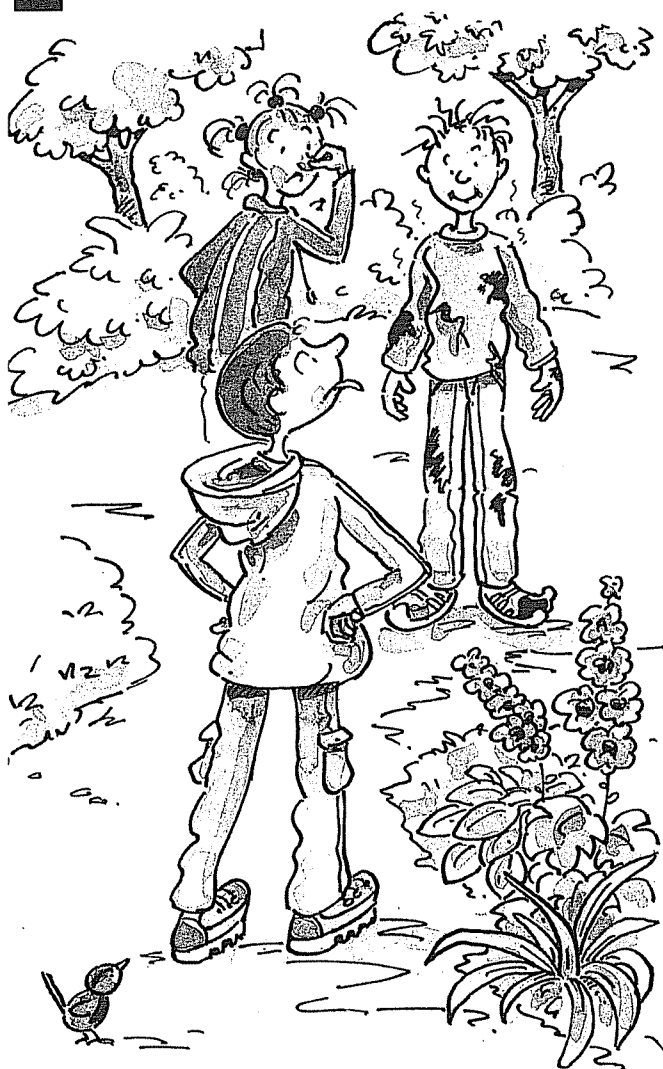
Ik denk dat deze dames echt genoten hebben.

Als ik ver trek, ga jij dan met me mee?

Goed koper vind je nergens.

Vind je dat groot, moeder?

Wat is dat voor naam, Angelique?

4 Sommige splitswoorden bevatten een naam. Probeer de volgende woorden te splitsen en gebruik ze in een zinnetje.

Bijvoorbeeld:

advies

Iedereen vindt Ad vies.

nicotine

Geef je dit even aan Nico, Tine?

vingerkootje

Heb je nog veel last van je vinger, Kootje?

koffiedik

Wil je nog koffie, Dik?

kozijn

Voor al uw raam- en sluitwerk moet u bij Ko zijn.

slager

Als ik jou sla, Ger, sla je mij dan terug?

triplex

Was het een leuke trip, Lex?

verlies

Wandel jij nog ver, Lies?

Lucifers zijn uitstekend geschikt om een vuurtje mee aan te steken of je vingers aan te branden, maar je kunt ze ook gebruiken om woorden mee te leggen.

Bijvoorbeeld:

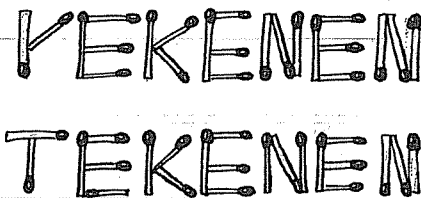
Door n of twee lucifers anders neer te leggen, krijg je soms een heel ander woord. We noemen zulke woorden

luciferwoorden

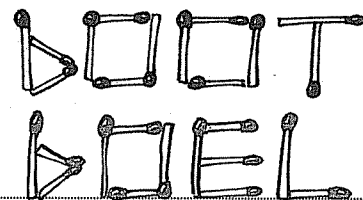
Van het luciferwoord *beer* kun je door n lucifer te verleggen van een *dier* een *mens* maken. Probeer het maar eens.

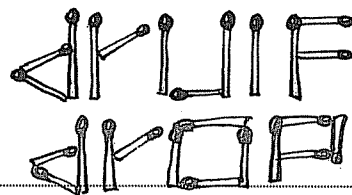
① Door één lucifer te verleggen maak je van rekenen een ander vak.

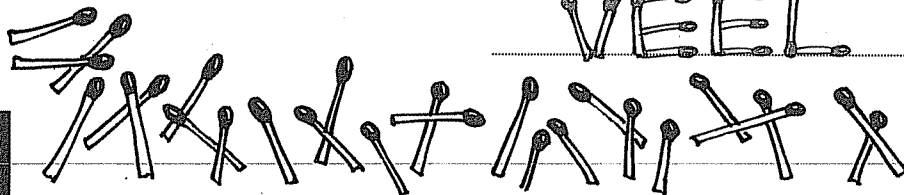
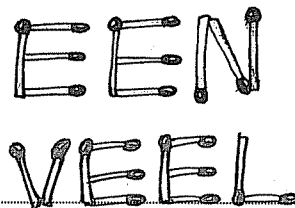
② Door twee lucifers anders neer te leggen, maak je er heel wat van.

③ Door één lucifer te verleggen en er één bij te leggen, maak je van deze vrucht een zwart snoepje.

④ Verplaats twee lucifers en leg er één bij en je maakt van één heel wat.

- 5** Hoe maak je van dit woord een mekkerend dier?

ECHT

GEIT

- 6** Verleg twee lucifers en je weet de maat van deze broek.

broek

breed

- 7** Verplaats twee lucifers en leren wordt fijn.

leer

leuk

- 8** Welke kleur heeft deze goot? Verleg drie stokjes.

goot

geel

- 9** Hoe maak je hier drie van en houd je nog over ook?

drie

- 10** Neem twee lucifers weg en verleg er twee en de ezel maakt het geluid van een koe.

ezel

loei

De venter ging naar Deventer en om tien

uur was de vent er.

In deze zin staat drie keer *d e v e n t e r*.

Maar je spreekt het steeds anders uit. Dat wordt ook duidelijk in de spelling. Maar dat is niet altijd zo. Kijk maar naar de volgende zin.

Georgetta als voornaam klinkt erg voornaam.

Het woord voornaam kun je op twee manieren uitspreken. De klemtoon verschilt: v rnaam en voorn m.

We noemen dit soort woorden

① Deze klemtoonwoorden passen twee keer in elk zinnetje.

beken - beving - stropers - massagebed - doorlopen

Zet steeds een streepje op de klemtoon.

De angst beving hem toen de béving van de aarde grote scheuren in de weg veroorzaakte.

De strópers verstopten zich voor de politie achter een stropérs.

Als de wandelaars flink dóórlopen, doorlópen ze het bos in een kwartiertje.

De voorganger van het massagebéd liet zich na afloop masseren op het masságebed.

De verdachte zei: "Ik bekén dat we de speurhonden probeerden te misleiden door lange tijd door béken te waden."

Naam

2 Deze klemtoonwoorden kun je op twee manieren uitspreken.

*papavers - kantelen - appel - verspelen -
minimaal - spektakel - doeltreffend*

Zoek de betekenis op als je de woorden niet kent. Vul ze in de volgende zinnen in.

- 1 In het restaurant van Madurodam aten wij een minimaal.
- 2 Toen onze slager moest verhuizen, maakte hij daarvan een heel spektakel.
- 3 Boven op de kasteelmuur kantelen de ridders een pot kokende olie.
- 4 Ter ere van zijn verjaardag maakten de kinderen van de bloemkweker een papavers.
- 5 Als je de bal te ver speelt, zul je die kans verspelen.
- 6 De actie van de keeper was zeer doeltreffend.
- 7 De groenteboer ontbrak op het appel.

3 Kleur de klemtoonwoorden.

- 1 Als ik soms in de natuur de donkere wolken natuur, dan denk ik: er komt een nat uur.
- 2 Die voetballer is een veteraan, hij houdt van vlees met vet eraan en heeft schoenen met een veter aan.
- 3 Niettegenstaande dat mijn oom niet tegen staande klokken kan, zullen deze twee bijzondere klokken hem vast niet tegenstaan.
- 4 Bericht uit de krant: lasteraar laste raar en daardoor was elke las te raar.
- 5 Omdat haar echtgenoot niet echt genoot, zette mevrouw Smulders een andere cd op.

Hoe ver ben je?

